॥श्रीगणेशायनमः॥ अथपार्वणश्राद्धस्मरणसूत्रप्रारभ्यते॥ ॥ ऋषिमेकाग्रमासीनंव्याघ्रंसत्यवतांवरं॥पप्रच्छमुनयःसर्वेधर्मशास्त्रकथानकं॥१॥हुताग्निहोत्रंविधिवत्व्याघ्रंनेहविदांवरं॥सर्वशास्त्रविधिज्ञात्वाऋषिभिश्चनमस्कृतं॥ नमस्कृत्यचतेसर्वेइदंवचनमब्रुवन्हिताथंसर्वलोकानांभगवन्कथ्यतांप्रभो॥२॥वेदव्याख्यातृज्ञायन्मोहोऽस्मथसंशयंकृतं सर्वं

॥श्रीगणेशायनमः॥ सकलकर्मोपायनकल्पवृक्षबोधोविचार्यचिरंसतांच॥यजुर्विदांश्राद्धविधिंव्यधत्तढांढुबुधोबोधविबोधनाय॥१॥विविधाःपद्धतिर्बुध्वाबढांशास्त्रश्यपद्धतीं॥माध्यंदिनीयविधिनाशोधयंतुधियाबुधाः॥२॥ ॥अथपार्वणश्राद्धस्मरणसूत्रं॥ ॥तत्रसायंनिमंत्रणंप्रातःस्नानीयादिसप्रेषणंनिमंत्रितद्विजशमश्रुनखनिकृंतनमध्याह्नोपक्रमाह्नानस्वागतप्रश्नचरणप्रक्षालनमृजनपाद्यार्घदानाचमनश्राद्धदेशोपवेशनकर्मपात्रप्रणयनश्राद्धद्रव्यप्रोक्षणतिलप्रक्षेपमत्यासनसमीपदीपस्थापनप्राणायामपुंडरीकाक्षस्मरणदेवताभ्यइतित्रिर्जपप्रतिज्ञासदानावाहनहस्तार्घदानपात्रन्युब्जकरणंगंधादिदानाचमनान्नीकरणपात्रालंभनहुतशेषांगुष्ठावगूहनतिलावकीरणपरिषेचनान्नसंस्कृत्यापोशानदानप्रणवव्याहृतिपूर्वकंगायत्र्यादिजापविकराचमनचुलूकदानगायत्रीमधुमतीजापित्वासप्रश्नशेषान्नानुज्ञापिंडदानार्थंपिंडिकालेपनरेखाकरणोदकधारणावनेजनोपस्पर्शनकुशास्तरणपिंडदानाच

संप्रवक्ष्यामियथाइष्टंतथाश्रयं ४ सर्वतीर्थमुपस्पृश्यसर्वानिहेवानृणंभ्यच जग्मतुस्तेमुनिगणाःसर्वशास्त्रानुसारतः ५ सर्वपापहरंदिव्यंसर्वसंशयनाशनं चतुर्णामपिवर्णानांव्याघ्रःशास्त्रमकल्पयत् ६ येचपापकृतोलोकेयेचान्येधर्मदूषकाः सर्वपापैःप्रमुच्यंतेश्रुत्वेदंशास्त्रमुत्तमं ७ तस्मादिदंमहेवेदविद्भिरध्येतव्यंप्रयत्नतः शिष्येभ्यश्चप्रवक्तव्यंसद्भूतेभ्यश्च

धर्मतः॥ ८॥आचारांश्चैवसर्वेषांकार्यिणांचविनिर्णयं यथाक्रमंयथान्यायंवक्तुमर्हस्यशेषतः॥९॥भगवन्सर्ववर्णानांयथावदनुपूर्वशः॥अंतरंचप्रधानानांधर्मज्ञोवक्तुमर्हसि॥१०॥युगेयुगेचसामर्थ्यंशेषंमुनिविभाषितं व्याघ्रेणचयथाचमनदक्षिणामुखेनात्रपितरइतिजपोदक्षुखेनश्वासनियमनपुनर्दक्षिणामुखेनामीमदंतइतिजपः॥ प्रयवेनेजननीविस्रंसनंनमोवइतिषडंजलीकरणमूर्ध्वदानोजकरणदेवताभ्यइतित्रिर्जपपिंडार्घाद्यासणाचमनसकुशजलाद्दिानमूर्ध्वाभिषेकास्यांदकदानाशीर्यग्रहणस्वधावाचनार्घपात्रोत्थापनदक्षिणादानपिंडोत्थापनदेवद्विजयाचनदेवताभ्यइतित्रिर्जपविसर्जनाचमनानीतिपार्वणश्राद्धक्रमस्मरणसूत्रं॥

अथेतिकर्तव्यता॥ ॥हारितः॥ पूर्वेपुरामंत्रितानविप्रान्पितरःसंविशंतिमें यजमानंचतांरात्रिंवसेयुर्नियतास्ततःनिमंत्रणंचपूर्वेद्युरन्यंश्राद्धदिनेप्रातः श्राद्धारंभसमयेवायोषिद्प्रसंगिनिमंत्रणं अथश्राद्धपूर्वदिनेनिरामिषंसकृत्कांसपुलजनेगृहे असंभवेपरेयुर्वाब्राह्मणास्तान्निमंत्रयेदिति॥ ॥देवलवचनात्॥ ॥निरामिषमेकवारंभुक्त्वाभुक्तवतिगृहजनेविहितेकुंडपाद्दिलेपनपात्रप्रक्षालनेसायंद्विजगेहंगत्वामंडलेपूर्वाभिमुखंवैश्वदेविकंद्विजमुपवेश्यपालितदक्षिणजानुउत्तरामुखउपवीतिदक्षिणकरेणद्विजदक्षिणजानुंस्पृष्ट्वा ॐअद्येति॥शिष्टाचारवाक्येनश्वःकरिष्यमाणेपार्वणश्राद्धेपित्रपितामहप्रपितामहमातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहसंबंधिवैश्वदेविकश्राद्धार्थंब्राह्मणनिमंत्रणमहंकरिष्ये इत्येकंद्विजंतांश्चैकंदत्वानिमंत्रयेत्॥ कृत्यविधौचदेवतार्थेचत्वारः पित्रर्थेत्रयस्त्रयः॥ चोक्तंप्रायश्चित्तंप्रदीयते॥११॥ युगेयुगेचयेधर्मास्तेषुतेषुचयेद्विजाः॥तेषांनिरूपणंकार्यंयुगरूपाहितेद्विजाः॥१२॥ अक्षतैर्वैश्वदेवेतुयेभुंजंतिद्विजातयः॥वृथातेतेनपापेनकाकयोनिंव्रजंतिवै॥१३॥ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थो

यतिरत्या एतेषांतु हिताथयिष्याम्रः शास्त्रमस्त्यत १४ योऽनर्थ्यि द्विजोवेदानन्यत्रकुरुतेश्रमं सजीवन्नेवशूद्रत्व
मापद्यतेतिसान्वयः १५ भानोभौमेत्रयोदश्यांनंदाष्टगुणधासुच पिंडदानंमहास्नानंनकुर्यात्तिलतर्पणं १६
येयुग्मान्युग्मान्यथाशक्तिः एकैकस्योद्धरणानितिकाण्डायनोक्तेः एवंत्रयोदशगुणितावंतश्चमातामहादीं उनुकल्प्यविधोच द्वौ द्वौपित्रादीत्रयएवपंच एतावंतश्चमाता महादीं तृतीयपक्षेएकोद्वेपि त्रादायप्येकयितौ मातामहादीं चतुर्थपक्षे पित्रादिमातामहादिसंबंधिएकोद्वे एकःपित्रादीएक मातामहादीं द्वौद्वे पितृहस्तेत्रीनिनैकैकमुभयत्रवा भोजयेत्समृद्धोपिनसप्रसज्जेतविस्तरइतिवच नादपकर्षेपि यत्रुनरेकएवयदाद्विर्द्वितीयोनोपपद्यते पित्रणांब्राह्मणंयोज्यंद्वेवेत्वग्निनियोजयेदि ति तदर्थंतद्विजालाभे यत्नःपितरोयत्रपूज्यंतेतत्रमातामहाश्चनितिस्मृतिमंजर्यांम् बृहस्पतिः यदे कंभोजयेच्छ्राद्धेस्वल्पत्वात्प्रकृतस्यतुस्तोकंस्तोकंसमुद्धृयतेत्यश्चान्निवेदयेत्प्रकृतंश्राद्धोदितंद्रव्यं स्तोकंस्तोकंसमुद्धृत्यैकपात्रेकृत्वाविप्रज्ञान्त्संकल्प्यथेदियर्थः अतोपकर्षविधौब्राह्मणत्रयेत्रयेणैवात्र श्राद्धसमर्चनेन आमंत्रितोस्मीत्युक्तोरक्षोधनैः शौचपरैः सततंब्रह्मचारिभिः भवद्भिश्चमयाचश्राद्धकर्मणि १ सर्वयासविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविवर्जितैः भवद्भिर्भवितव्यंनः श्वोभूतेश्राद्धकर्मणी ति २ आवयित्वात्वासव्योदक्षिणाभुरवः पातितवामजानुरदंभुरवोपविष्टब्राह्मणदक्षिणजानुस्पृशत् अद्येतिश्वः करिष्यमाणपार्वणश्राद्धेपितृपितामहप्रपितामहश्राद्धार्थंत्रीनमुकामंत्रयेत इतिएकद्वि
पक्षयोरुभयोरपिसप्तम्यांनिसिसंधयोः विद्याद्युपकल्पार्थंतिलान्समुपकल्पयेत १७ विवाहेचोपनयनेचौलेसति यथाक्रमंवर्षमेकंतदूर्ध्वंनैमित्तिकंतिलतर्पणं १८ वृद्धौसपिंडसांचतन्मासिनेसाहस्रंतिलतर्पणं तीर्थेतिथिविशेषेचग

MEMORIAL DR. BHAU DAJI

यायांप्रेतपक्षके ।१९। निषिद्धेपिदिनेकुर्यात्तर्पणंतिलमिश्रितंतीर्थेतिथिविशेषेषु कार्यमेतच्चसर्वदा ।२०। देवार्षिनृपितॄंश्चैवतर्पयेत्तुप्रयत्नतः आचम्यमार्जनंकुर्यात्ततः प्राणान्समायमेत् ।२१। अग्रजन्मग्रहेभ्रासं श्राद्धंसटिलकंभवेद्तिलकेना
ज्ञानिमंत्रयेत् । एकद्विज्ञानिमंत्रणपक्षे । बौधायन । उरस्थाः पितरस्तस्यवामपार्श्वे पितामहाः प्रपितामहादक्षि
णतः पृष्टतः पिंडसंतुष्टाः पिंडलेपभुजः आमंत्रणंचपूर्वेद्युरितियुक्तंसायंद्विजे पित्रनुप्रवेशात् ।। शातातपः पूर्वे द्यु । रामंत्रितान्पितरः संविशंतिवै यजमानंचतांरात्रिंवसेयुर्व्रियतास्ततः सायंप्रातर्मध्याह्नेवामंत्रयेत् । द्विजा भावेगतिमाह । हारितः निधायावास्यबिदुकान्मासनेषुसमाहितः प्रेषानुप्रेषसंयुक्तः विधानंप्रतिपादयेत् । म त्स्यपुराणेदक्षिणजानुमालभ्य संमयात्रनिमंत्रिः एवंनिमंत्र्यनियमान् श्रावयेत्तेतथाब्रुवंतः यक्षतोविप्रेतास्फ रप्यभ्यवस्करिति बलादप्रायश्चित्तमित्यत्रेपितृदयानिमंत्रणीयाः निमंत्रितद्विजयुवेउमंत्रितोस्मि इत्यत्रोरक्षोधनादिश्लोकद्वयं श्रावयित्वा एवंमातामहादिप्रथमसंबंधिनमेकंद्विजंनिमंत्र्य गृहमागछेत् ततः प्रातः श्राद्धदिनपूर्वेद्युस्तत्रप्रकीर्णाध्याये कथितंनिरूप्यस्नायीयाविलेपनतिलोदकेनान्यानिषिद्ध दि नेप्रेषयित्वानिमंत्रितद्विजानां क्षुनरवनिक्षेपनंचकारयित्वा मध्याह्नेतान् कृतस्नानान् द्विजानाहूयभ्रां गणेगोमयोपलिप्तयत्रपुष्पाक्षितिमंडलंपरिन्यस्तप्रक्षालितपीठसमीपेदेवब्राह्मणंपूर्वाभिमुखंतिष्ठंत स्वयमप्युदङ्मुखस्थित्वा उत्तरामुखउपवीतिस्त्यागतंवृणुयात् । मत्स्यपुराणेगोमयेनोपलिप्तायांगोमूत्रेणतुमंडलंअ क्षताद्भिःसपुष्पाभिस्तद्भ्यर्च्यापसव्यवत् । ततः कृतापसव्योदक्षिणामुखउत्तरामुखंपित्रादिद्विजंमाता
दिनाकार्यंपित्रकर्मनिरूपकं ।२२। अग्रजन्मसदाकार्यं श्राद्धंसटिलकंतथा श्रौतस्मार्तानिकर्माणिटिलकेनसमाचरेत् ।२३।
मृत्तिकागोशकृद्दर्भानुपवीतोत्तरीयकं । इत्याद्यिमत्समाप्नोतीश्राद्धकालेविशेषतः ।२४। गोपिचंदनखंडोयंयोदद्याद्ब्राह्मणो

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

यदि अपिकर्षस्यमात्रेणग्रहणंव्यपोहति।२५। मृदंयज्ञोपवीतंचश्राद्धेदद्यात्प्रयत्नतः उच्छिष्टंशिवनिर्माल्यं कुर्याच्छ्राद्धे विशेषतः।२६। निषिद्धानिचवाक्यानिश्रद्धाणांयोपितांतथा शून्यमुरसेनकर्तव्यं श्राद्धकर्मयथाविधिः।२७। श्राद्धंकुर्यात्तुश्रद्धे ण शून्यंकुर्याद्ललाटकंललाटेतिलकं दृष्ट्वानिराशाः पितरोगताः।२८। श्रद्धेगतिलकंकृत्वा श्राद्धकर्मसमाचरेत् निष्फलं महादिद्विजंस्वागतंपृच्छेत्। स्वागतमितिरूक्त्वाआसनेषुयथाक्रममुपवेश्यस्वयमपिउपविशेत् ततःउदङ्मुखो नोपवीतिनाद्देवद्विजपाद्दौप्रक्षाल्यविमलजलयवगंधपुष्पयुतमर्घपात्रंगृहीत्वापादौगंधपुष्पाभ्यामर्च यित्वापुरस्तद्यविश्वेदेवागतइत्यादिपादार्घंदद्यात्। इतिपादयोरपरिअर्घजलंनिवेद्यापसव्येनदक्षिणामुखः पित्रादित्रिकोपवेशितद्विजपादौप्रक्षाल्यविमलजलतिलगंधपुष्पयुतमर्घपात्रंगृहीत्वापादौगंधपुष्पाभ्याम र्चयित्वाएतत्तेपादार्घंनमइतिमंत्रेणपादार्घंदद्यात्मातामहादिद्विजादिद्विजायोपपादयेत् अत्रस्वागतादिबहिर्मंडला चमनांतंपित्रादिब्राह्मणेब्राह्मणस्यैवनपितुः तस्मान्नस्वधादक्षिणाहानइतिकेचित्। किंतुपित्रादीनांनाम गोत्रेसमुच्चार्यस्वधायैतइतिवदेत्। श्राद्धारंभेवसानेचपादशौचेद्विजार्चनेविकिरेपिंडदानेत्रयुराच मनंस्मृतंमिति। षडाचमनं। ततोमंडलाद्बहिर्ब्राह्मणान् यथाक्रमंनाचम्यश्राद्धदेशकाल्पितमासनंदत्वा ब्रास्तृतकुशपत्रचतुष्टयंसस्त्रन् दक्षिणेनदेवद्विजांगुष्ठंगृह्णन् इदमासनमास्यतांइतिउपवीतिदेवद्वि जंपृच्छेत्। तमुत्तरंउपविशेत्। तथापसव्येनपित्रादिद्विजंमातामहादिद्विजमुखंदक्षिणाब्रास्तृतपत्रत्रयकु तत्रचेच्छ्राद्धंपित्रर्थंनोपतिष्ठतीति।२९। योयस्यविहितोधर्मस्तेनधर्मेणकारयेत्। विपरीतंचरेद्धर्मंकिल्बीसानिगच्छ ति।३०। तिलकेनविनासंध्यातिलकेनविनाजपः तिलकेनविनाश्राद्धंतत्सर्वंनिष्फलंभवेत्।३१ अंगवंगकलिंगाश्चतैलंगा श्चविशस्तथासदाशून्यमुखाश्चेयादेशधर्मेव्यवस्थिताः।३२। अन्येचबहवोधर्माहेशेहेशेव्यवस्थिताः तेतेधर्मासदाका

र्य्याग्रस्यवचनंयथा।३३। श्राद्धकालेतथादाने होमेदेवार्चनेतथा विधिवत्तिलकंकुर्यान्महार्चंचंदनेनच।३४। धा रयेदूर्ध्वपुंड्रंचस्नानांतेचविशेषतः। तपरेंहोमकालेचसायंप्रातः समाहितः।३५। धारयेदूर्ध्वमितिर्यक्पुंड्रंप्रकुर्वीतिया वद्धोमंसमाचरेत् शिलागंधातुलेपेनमाजारीउच्छिष्टभोजनं।३६। नरचक्रपरश्नीहरिभाग्यहीनोयतोनरः शुष्कंसुवृत्तंवि प्रेंतुसपार्थेकुरुवीक्षणं।ललाटेयैः कृतंनित्यंमहार्चंदनभस्मना।३७। धारयेदूर्ध्वपुंड्रंचस्नानांतेचविशेषतः गृहादागत्य शासनेसमुपवेश्यत् प्राङ्मुखान्यासनान्येषांदक्षिणोपहितानिच दक्षिणामुखयुक्तानिपित्रर्थमासना निचा दक्षिणाग्रैकदर्भाणिप्रोक्षितानितिकैश्चसहेति हेबलवचनाद्वैवेआस्तृतकुशपत्रद्वयंपित्रेचास्त तेकुशमासनंप्रतिद्विजम्। अत्रैकद्विजोपवेशनात्कुशत्रयमुक्तमेकमासनंपित्र्येएवमेकैकंमातामहा दौप्राङ्मुखत्वंदक्षिणामुखत्वंवासनाग्रभागापेक्षयाग्रंथिलांगुलांगुलायेत्यथावा ततःकृतापसव्यः स्वधामु खः कर्मपात्रमुदकेनप्लावयेत्। लोकपावनः।अर्घप्रसंख्यायाद्यैपकल्पनमितिकात्यायनवचनयुक्त्या कर्मपात्रादिकल्पनेनहोषः कर्मसौकर्यादाचाराद्यपि तत्रातिलयवगंधपुष्पकुशानिक्षिप्यप्राणायाम त्रयंकृत्वातज्जलैः सकुशैः अपवित्रः पवित्रोवासर्वावस्थांगतोपिवायस्मा। स्मृतिरिति वचनात्पुंड रीकाक्षंसंस्मरन्श्राद्धेदेयद्रव्यंभूमौचप्रोक्ष्यसर्वंतूष्णींतिलान्प्रकीर्यप्रत्यासन्नसमीपंचातिक्र होमांतेभस्मनाचत्रिपुंड्रकं।३८। स्नात्वापुंड्रंमहाकुर्याद्धोमंकृत्वातुभस्मना। आशौचेपिनचाभ्यंगेविवाहेचंदनादिना।३९। ऊर्ध्वपुंड्रंसदाकार्यं श्रौतेस्मार्तेचकर्मणि सूतकेसमनुप्राप्तेवर्जनीतिः प्रयत्नतः।४०। मृत्तिकाचंदनंभस्मतथातोयंचतुर्थकं एतान्यंगेषुयोकालंतिलकंतुसमाचरेत्।४१। नरेवानांतथाशैवेभाभ्यंगेनचशस्यते अभ्यंगाद्धरतेलस्यैः शस्त्रस्यनरकं व्रजेत्।४२। तर्जनीरौप्यसंयुक्तां ब्रह्मग्रंथिसुतांशिरां भोजनेमैथुनेमूत्रे कृत्वाकक्षंसमाचरेत्।४३। तर्जन्यांतुधृतंरौप्यं त्रं

त्रयंयोचमध्वनि भोजनंमैथुनंमूत्रंकुर्वन्हस्तेनशुध्यति।४४।शिखांबंधनमुच्यायहस्तप्रक्षालनंस्मृतं नकरोतिसमुद्दा
त्रातद्वन्मंकेशदूषितं।४५।प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिकुर्यादाचमनंतथा पश्चिमेपुनराचम्यदक्षिणेस्नानमाचरेत्।४६।
गोकर्णकृतहस्तेनमाषमात्रंजलंपिबेत् तन्यूनमधिकंचैवतज्जलंरुधिरंभवेत्।४७।अनुष्णाशिरकेनापसिद्धिः
तैलेनघृतेनवादीक्षुथक्चासनेपृथक्तिलतैलेनदीपकाः अवक्षिप्ताद्विषोदंयास्तेतुरक्षास्तस्तैर्द्विजैः।
आसनेषु आसनसमीपेषु।। ।।नस्यपुराणे।। ।।नाग्नौक्षितस्पृशंतश्राद्धदेवेपित्र्येवापुनःउत्तरेणह
रेद्यादक्षिणेनविसर्जयेत् ततोपसव्येनदेवताभ्यःपितृभ्यश्चमहायोगिभ्यश्चवचनमःस्वाहायेनित्य
मेवभवंतुनः।।इतिविर्ज्जयेज्जलिंबध्वा।अद्यामुकगोत्राणामस्मत्पितामहप्रपितामहानांममामु
कशर्मणांनामुकगोत्राणांनस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानांममामुकामुकशर्मणांपुरोमाद्य
विश्वेदेवपूर्वकंपार्वणश्राद्धमहंकरिष्ये श्राद्धमित्यंगप्रधानसहितस्यकर्मणोनामधेयं।प्रधानमन्नत्यागः
अन्यदंगं अथेतिश्राद्धमहंकरिष्येइतिप्रतिज्ञावचनेपूर्वमेवप्रतिज्ञाह्नापुरथेतिश्राद्धप्रयोगोनस्यात्
प्रायणीयेष्वसुत्यामेकेप्रासकालेचात् अचोदितत्वात् तस्माच्चोभावादितिकात्यायनोक्तेः ततःकुरुष्वे
त्यनुज्ञातः उपवीतिपित्राद्यत्रयमातामहाद्यत्रयसंबंधिपुरस्तोमाद्यविश्वेदेवाइहमासनंवोनमइति·
प्राग्यत्रसयवरजुकुशपात्रद्वयाद्वयात्मकमासनमासनोपरिउदक्पूर्वेदक्षिणतोदद्यात्।तथाचशातातपः।।
ऊरंततः ब्राह्मणोब्रूतांतीर्थेनदृष्टपूतामिराचमेत्।४८।हस्तंटतालुकाग्रैश्चयथासंरक्ष्यद्विजातयः स्त्रीशूद्रआस्यसंस्पर्शमा
त्रेणापिविशुद्ध्यति।४९।।अंगुष्ठाग्रेणसंमृज्यमध्यमामध्यपर्वसुयोजिताग्रेणहस्तेनसर्वेगोकर्णकःस्मृतः।।५०।मुक्तांगुष्ठ
कनिष्ठाभ्यांत्रिःपिबेद्ब्रह्मतीर्थतः स्नात्वापीत्वाकृतेकृत्यकृत्यनथाप्रसर्पणे।५१।आचांतःपुनराचामेद्द्वासोविपरिधायच·

ऊर्ध्वजानुस्तुनाचामेदेकपाण्याहृतेनच।।तथैवव्रतहस्तेनना परिज्ञातहस्ततः।५२।आपःस्पर्शनकालेतुतज्ज्ञोंतुस्पृ
शेज्जलं।तज्जलंतुपिबेद्विप्रःसोमपानसमंभवेत्।५३।आपःकरनखैःस्पृष्टातेनाचामतिवैद्विजः सुरापिबतिवैध्यक्ष्वा
घ्रस्यवचनंयथा।५४।प्रीतोच्छिष्टपादशौचंशौचशेषंतुयज्जलं।तज्जलंतुसुरातुल्यंपर्यग्निकरणंविना।५५।क्रोशेनायस
हैवेत्राघ्रुत्वाथोदङ्मुखंवापित्रेतघ्रुत्वापदक्षिणमुखोदद्यात्।।शातातपः।।उदङ्मुखस्तुहेमानंपित्र्यांद
क्षिणमुखःप्रदद्यात्पार्वणश्राद्धेपूर्वविधानतः।आसनदानंचसमाचरात् प्रागास्तरणादुपवेशितस्यतद्धर्मे
मात्रप्रसंगादासनस्यदानाभावएवकुशोत्तरीश्चासनेषुपवेशयेदितिवचनात्।मनुरपि।आसनेषुचकुशेषु
बर्हिष्मत्सुपृथक्पृथक् उपविष्टेदक्षसम्यक्द्विजोत्तानुपवेशयेत् अथराक्षोघ्नाद्यत्क्रियतेतदयु
क्तमेव ततोपसव्येनअमुकगोत्रअस्मत्पितरअमुकशर्मन्निहमासनंतेस्वधेतिहिरण्यसतिलोदकरक्षि
तायकुशपत्रत्रयात्मकमासनत्रयमासनोपरिदद्यात् ततः उपवीतीपित्राद्यत्रयमातामहाद्यत्रयसंबं
धिनोविश्वान्देवानावाहयिष्ये आवाहयेत्यनुज्ञातोदेवाद्विजमंगुष्ठेगृहीत्वाविश्वेदेवासआगतशृणुता
मयिमर्हवम् एवंबर्हिनिधीदतइत्याद्यप्रदक्षिणंतिलान्विकिरेत् यवान्वीक्षीर्यविश्वेदेवाः
शृणुतेममितिजपेत्। तथाचश्राद्धकल्पेविश्वेदेवासआगतेत्यनयाचावाहयक्षीर्यंतीति। तथा।उशंतस्वे
त्यनयावाह्यक्षीर्यमाणंतुनइतिजपेदिति सूत्रात् नयथाकिरणमसद्देशात्तस्मात्करणात्सुयहादेवेपि·
पात्रेएकत्रपुंसीसकृष्णतिलैः।आचांतः शतकृत्वोपिनकृत्वानविशुद्ध्यति।५६।।कटिमंडलमाकृत्यनाभ्यंतदक्षिणोत्तरेकृत्वा
दशपिंडंजलंपुरापश्चात्प्रयुज्यते।५७।।एकराशिगतोस्यातांयदागुरुनिशाकरौसाहृणमासीमहतीसर्वपापहरास्मृता।५८
आब्दिकेसमनुप्राप्ते आशौचंजायतेयदी आशौचेतियतिक्रांतेतत्रश्राद्धंसमाचरेत्।५९।अनपत्याचनारीणांस्वपिंडेचयो

जयेत् यद्दिनीवितिभर्तरं श्वश्रीयाद्दिनियोजयेत् ॥६०॥ पितामहश्चजीवंतीतसिताम्रियतेयदि देहमात्रत्रयः पिंडास्तत्रापि तामहश्राद्धं ६१ जीवन्पितामहोयस्यापित्रायचनवीयते द्वौपिंडावेकनामानौ च देहौ एकस्मिन्नपितामहे ॥६२॥ चत्वार्यर्घ स्यपात्राणिगंधमाल्येस्ततोचर्येत् समानीचैकचाप्रेतपात्रस्थापोनयेत्त्रिषु ॥६३॥ पक्षश्राद्धंतुनिर्वर्त्यतपिंडंतुदिनेदिनेसह न्महालयेश्राद्धेपरेहनितिलोदकं ॥६४॥ दर्शश्राद्धंगयाश्राद्धेश्राद्धेचापरपक्षिके तांबूलचर्वणंहोमोव्याघ्रस्यवचनंयथा ॥६५॥ एवं

तिलैरंवाथक्षीरेणमिति ॥ ॥भाष्यकारः॥ ॥यथोक्तकरणंतु॥ यवैरन्यवक्रीयाद्यथाभाजनेसपवित्रकेश कोदंव्यापयःक्षिप्त्वा यवोसीतियवांस्तथाहतियाज्ञवल्क्यवचनात् विश्वेदेवाः शृणुतमइदंवमेये अंतरिक्षे वेउपह्वयिष्ट येअग्निजिह्वाउतवायजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वमितिजपेत् ॥ ॥तथाचब्रह्म स्पतिः॥ इष्टश्राद्धंकर्तुरिष्टाः सद्योनांदिमुखेवसुः नोमितिकेकालकामोकाम्येचधुरिलोचनो पुरूरवोमार्द वश्चपार्वणेचत्रहृतो उत्पत्तिनामचैतेषांनविदुर्येद्विजातयः अथमुच्चारणायस्तेश्लोकश्राद्धासन न्निवेः आगच्छंतुमहाभागाविश्वेदेवामहाबलाः येयत्रविहिताश्राद्धेसावधानाभवंतिते इति ततोभ पसव्येन अमुकगोत्रान् अमुकशर्मणः पित्रनावाहयिष्येइतिपंक्तिमध्येपित्रसंबंधिनंद्विजंपृच्छेत् आवाहयेत्यनुज्ञातउशंतस्त्वानिधीमहीतिशंतः समिधीमहीउशंतुशतआवहपित्रून्हविषेअत्तवेइत्या वाहोक्तयेचांतेदर्भमध्येतथैवच महालयेचपिंडांतेवैश्वदेवंचतुर्विधं ६६ श्राद्धंकृत्वातुविधिवत्वैश्वदेवादिकंततः ब्रह्म यज्ञंततः कुर्यात्पितृयज्ञंतुतिलैर्विना ६७ स्नात्वातीरंसमागत्यउपविश्यकुशासने संतर्पयेत्पित्रन्सधानिस्नात्वाचस्त्रंचधारयेत् ६८ सहोदरसमुत्पन्नाः कुर्याद्वैपितृंतथा एकमेकंतुगोत्राणांकुर्याद्ब्राह्मणतोषणं ६९ सगोत्रजाब्राह्मणानांकुर्यात्सिद्धिर्नसंशयः द्विजः याज्ञवल्क्यंतुकार्याणिवर्जनीयान्यतः ७० वेदज्ञातोद्विजातीनांकुर्याद्ब्राह्मणतोषणं एकगोत्रंद्वितीयंतत्तती

यानितथैवच ७१ एकगोत्रा ब्राह्मणानां पृथक्गोत्रांतथैवच कुर्याच्छ्राद्धादिकार्याणिमहालयंतुसिद्धये ॥७२॥ यान प्रस्थयतीनांच ब्रह्मचार्यतथैवच कुर्यात्श्राद्धादिकंतस्यव्याघ्रस्यवचनंयथा ॥७३॥ पूर्वेद्युः क्षणितोविप्रोब्राह्मणः कर्तृकंयथा अनुष्ठास्यतीकार्याणिछपांकर्तुंयथाविधि ॥७४॥ पूर्वेद्युः क्षणितोविप्रंयजुःशाखांतथैवच गोत्रंनाम समुच्चार्यव्याघ्रस्यवचनंयथा ॥७५॥ गायत्र्यावद्समस्थानंमंडलस्यविधीयते गायत्र्यागोनयंतस्यमंडलंकारयेद्बुधः गायत्र्यावत्समस्थानं

वाह्याप्रदक्षिणंतिलान् अवकीर्य अयंतुनः पितरः सोम्यासोग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः अस्मिन्य ज्ञेस्वधयामदंतोधिब्रुवंतुतेवन्वस्मान् इतिजपेत् ॥ततोमुकगोत्रानमुकशर्मणोमातामहानावाहयिष्ये इतिपृष्ट्वा आवाहयेत्यनुज्ञातः उशंतस्त्वेतिमातामहानावाहयिष्येअत्तवइति आवाह्यप्रदक्षिणंतिलान् विकी र्य आयंतुनः मातामहाः सोम्यासइतिजपेत् यथार्थहैमीं श्रोत्रियप्रक्षालनंचपूर्ववत् पित्रतोवचनाद्वि काशायनोक्तेविशेषोस्तित्वात्सयत्रिमातामहेमंत्रोहेयं येचशन्नोरेवतीरितितिलोसीतिवाध्यार्घ्यावाहः प्रकृतिर्विशेषेकार्यास्तेनोद्वाविष्णुवचनादपिमातामहानामप्येषश्राद्धकर्मणिमंत्रराजितिह्युच्यतेऽगः मंत्रोहेयंयथान्यायमन्येषांपितृमातामहविशिष्टानांश्राद्धेपित्र्यानामिति ततोहस्तप्रक्षालनंकृत्वा त्रयाणांपितृतरानुहरिणेनवाग्यमनमाचमनंदानपर्यंतं ततःसव्येनार्घपात्रेदूर्वाग्रेपवित्रेधृत्वादेवतीर्थेन

मंडलंकुरुतेयद्दि मंडलंतीर्थमाहाय कुशतिलास्तथैवच मंडलंबाहुमात्रंचकुर्याद्वैश्राद्धकर्मणि देवकार्येषुसर्वत्रारत्निमात्रं प्रशस्यते ॥७८॥ एतस्योत्तरतोभागेतु कुर्याद्वैमयमंडले उत्तरेमंडलंदेवा दक्षिणेपितरस्तथा रत्निहस्तव्यवधानेनमंडले द्वेचकारयेत् ॥७९॥ पूर्वमूर्ध्वंरद्धिकरंनराणांतथोत्तरंचैवधनप्रदंच धनक्षयंपाश्चिमतः प्रयेन मुक्तस्यंदक्षिणतः प्रयेन ॥८०॥ पात्रप्रक्षालनायद्वौविप्रौप्राङ्मुखेस्थितौ उदङ्मुखत्रयोविप्राः स्वयंवैदक्षिणामुखः ॥८१॥ पात्रप्रक्षालनंकृत्वाचैवा

नांपुष्पपूजनं शिरःप्रक्षतिपादस्थंपितृणांपुष्पपूजनं॥८२॥श्राद्धकालेयदापत्नीवामेधारिप्रदापयेत् पितरस्तस्यगृह्णंति यावद्वर्षशतंसमा॥८३॥कन्यादानेविवाहेचप्रतिष्ठायज्ञकर्मणि सर्वेषुधर्मकार्येषुपत्नीदक्षिणतस्मृता॥८४॥दक्षिणेवसतेपत्नीहवनेदेवतार्चने सुरक्षाऋतुकालेचवामभागेप्रशस्यते॥८५॥जातकर्मादिकर्मणिकर्मकर्तुश्चदक्षिणे तिष्ठेद्वरस्यवामेचविप्राशीर्वचनंयथा॥८६॥त्रिषुस्थानेषुसापत्नीवामभागेप्रशस्यते पादशौचेपितृणांचतथारोहेऋतुरक्षणे॥८७॥श्राद्धेप

शन्नोदेवीरभिष्टयआपोभवंतुपीतयेशंयोरभिस्रवंतुनः इतिजलं अघोसियद्वयास्मद्वेषोयद्वयाराती: इतंतमेवपटित्वाग्रेवस्त्र्यवनाद्यांश्च तूष्णींगंधपुष्पाणिप्रक्षिपेन्नेकास्मिन्नर्घपात्रेयत्षष्ठकरे वस्त्रासंबंधेनैकंपात्रंदेवं पात्राद्विषुचैकेनपात्रेणपित्राद्दरेकैकस्यदातव्यमितिपित्राद्दरेकैकस्यपि त्रिषुषट्पात्रता यतएकैकस्मैकैकेनदद्यातीतिकात्यायनः अनंतगर्भौप्राद्देशौप्रोक्षस्तथारयंडितपा र्श्वौनयरवंउसहितैकुशात्मकंपवित्रं अन्यथापवित्रछेदनानिपवित्रेपवित्रयोःकरणंपवित्राभ्यामु सयननिसादिवैयर्थ्यापत्तिः श्रुतिरपि पवित्रैरक्षोवैंध्यावितिकुशौसमावशीर्णग्रा वनंतर्गर्भौकुशौछिनत्तीतिकात्यायनमतेपि अतःपार्वणेषुपवित्रद्वयमघपात्रेएकोद्दिष्टेचैकं पवित्रमितितत्तोपसव्येनराजतोदुंबरखड्गमणियपत्रपुटानामन्यतमेषुएकजातीयद्व्यनिर्मितं

नीचवामांगेपादप्रक्षालनंहरेत् नाहिश्राद्धेचरोमेचमधुपर्केचदक्षिणे॥८८॥आमंत्रितोस्तुयोविप्रोभुक्तमन्यत्रगछति नरकानांशतंगत्वाचांडालेष्वभिजायते॥८९॥एकपत्न्यातुयानारीमुक्तकेशास्तथैवच लज्जांकुंकुमंदृष्ट्वानिराशाःपितरोगताः॥९०॥मुक्तकेशातुयानारीरक्तवस्त्रंकथंचन हसतेयस्तुतेचैवनिराशा॥९१॥श्राद्धेयज्ञोपवीतीभवेद्यदेवेशिवाचनेत्रिपुंड्रंधारयेद्यस्तुनिराशा॥९२॥अगम्यगमनोपेताःकृतास्त्यरक्षालये नानाविधेषुपापेषुरक्षानित्यंहोथिताः॥९३॥

आसीमांतेनपूर्वेणतांबूलंभक्षयेद्द्विजः॥अन्यस्तेनरकंयांतिदातामोक्षंपितास्तथा॥९४॥इक्षितलंपटेपात्रेरोमकूपेतथाधुवी तत्तिलाकृमिणातुल्यंततोयंरुधिरंभवेत्॥९५॥अंगुष्टमूलमध्येतुवामभागेग्रभागिनः तत्तिलंमेरुणातुल्यंतत्तोयंसागरोपमं

पुपित्रादिषट् पात्रेषुप्रत्येकंदक्षिणाग्रेपवित्रेधृत्वापितृतीर्थेनशन्नोदेवीरित्येकैकस्मिन्जलमासिंच्याति तिलोसितोमदैवत्योगोसवोदेवनिर्मितः प्रत्नवद्भिःप्रकल्पितःपितॄल्लोकान्प्रीणहीनःस्वाहेतिप्रत्ये कंतिलान्तूष्णींगंधपुष्पाणिचप्रक्षिपेत् अत्रप्रक्षेतत्वात्स्वाहाकारांतएषमंत्रोनरघर्घोहः यथार्थमक्षो दितेनप्रक्षेत्तावितिकात्यायनोक्तेः ततःसव्येनपवित्रेसाग्रेभागग्रहेचविभक्तरेद्दत्वादक्षिणहस्तेनार्घपात्रमा दाययादिव्याआपः पयसासंबभूवुर्याआंतरिक्षाउतपार्थवीर्याहिरण्यवर्णायज्ञियास्तानआपः शिवा सठ्स्योनासुरभावभवंतुइतिपठित्वापित्रादिमातामहादित्रयसंबंधिपुरुरवोमाद्रवाविश्वेदेवाएषवोर्घो नमः इतिदेवतीर्थेनद्विजदक्षिणकरस्थपवित्रोपरिजलंदत्वाऽर्घोपात्रंनिधायद्विजकरपवित्रादिकंतस्मि न्धारयेत्वचनात्तावानाभवन्तुक्षतान्॥ततोपसव्येनपवित्रेदक्षिणाग्रेदत्वावामहस्तेनार्घपात्रंगृहीत्वायादि व्याइतिपठित्वाअमुकगोत्रपितरामुकशर्मन्नेषतेर्घः स्वधेतिपितृतीर्थेनदत्वाऽर्घपात्रपवित्रादिकंधार यित्वेंपितामहप्रपितामहास्त्रयोरक्षतामातामहादिपितरश्चयेवंदद्यात् यतःप्रथमेपात्रेसठ्स्वांसमवनी योतिश्राद्धकल्पेसंश्रवपरनघपात्रशेषीकृतजलांतरमितिशाट्यंदत्वासंस्रवणादिकमितियत्स्याद्दि शब्देनतिलपुष्पपवित्राण्यंगुष्ठग्रहणमितिकल्पतनुद्धृत ततःसर्वपात्रेस्थानिसंस्रवादीनिपितृपात्रेनिधायद

॥९७॥आपः क्षरंतितिलैर्दधान्मातापित्रोः॥सर्वेहानि आहोतुयजुषोर्दधासश्राद्धऋचसामयोः॥९८॥संस्कारेसूतकंविद्याद्ब्रह्मारिपु वह्निनिहकारेब्रह्महत्यांआहुतिःकुशहीयतेः॥९९॥घर्षत्रयंसमुच्चार्यहीर्घंदत्वाद्विजोत्तमः अक्षुरांश्चयंमंश्चयंलिप्तेकामनीस्तिं

॥९॥स्नानतोवरणः शाकिंजल्कतोग्निधनहयं जपतः क्षीणमाकुष्यंतस्मान्मौनं त्रिषुस्मृतं॥१००॥ श्राद्धेयज्ञोपवीतेच हीनायामागतोपुरः॥तिष्ठताक्षालनंकुर्यानिराशाः पितरोगताः॥१॥तिष्ठन्त्रक्षालयेत्पादौ देवपित्र्येचकर्मणि देवाहविनिधत्तेतिकात्यंचपितरः

क्षिणामुखः पित्र्यस्थः स्थानमसितत्सावंपितृद्विजधामभागेनुअंकुर्यात् पित्राथोपविष्टआसणदुत्तरस्यांदिशीतियद्यपिकात्यतनुक्तउत्तरपदमुत्तराद्देशभागंपरंआह तदपितस्माद्यस्यदक्षिणतोलक्ष्म्यभवतितंपुण्यस्थंकरइत्याचक्षतउत्तरतस्त्रियाइतिश्रुतिबलादसंचरप्रदेशाच्चपितृद्विजधामभागपरंयुक्तमितिउत्तरतोधामप्रदेशोसिद्धवच्छीरिवतंहलायुधीयश्राद्धाध्यायोतसावंदक्षिणाहानपर्यंतंनोद्धरेन्नचालयेच्चस्वधांवाचनीयकुशपत्रत्रयमनंतर्गर्भसिग्रंचन्यङ्मुखपात्रोपरिधार्यं अन्यानिचपात्राण्यसंचरेपुरवधायणियतएकमेवपात्रन्यङ्मुखनान्यानि प्रथमेपात्रेसर्वंस्वांसमवनीयपितृभ्यःस्थानमसीतिन्यङ्मुखपात्रंनिधायतीतिकात्यायनोक्तेःप्रथमपात्रस्थेपन्यङ्मुखेतु शौनकोपिनोद्धरेत्प्रथमंपात्रंपित्रर्णांयत्रपातितंआसतेतत्रतिष्ठंतिपितरः शौनकोब्रवीत् उद्धरेदहितत्सावंब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः अभोज्यंतद्भवेच्छ्राद्धंकुद्धपित्रर्णगतंहि॥ मत्स्यपुराणेपादौक्षेत्यर्घमुत्सृज्यस्यात्गंधादिकंततः वस्त्रोत्तरंचानुद्धृत्यासंस्रवणादिकंम् पित्रपात्रेनिधायान्यङ्मुत्तरतोन्यसेत् वस्त्रोत्तरंगंधादिवस्त्रांतं ततःसव्येनहस्तेनजलंदत्वाऽपसव्येनहस्तेन जलंदत्वापित्राद्येगंधादिनिवेदनंकृत्वा अमुकगोत्रपितरमुकशर्मन्नेतेषांगंधपुष्पधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीतांछादनानांतीत्योशन्तेस्वधेतिब्राह्मणहस्तेसकुशतिलजलंक्षिपेत् अत्रगंधपुष्पधूपदीपवाससांचप्रस्तथा॥२॥मंडलस्योत्तरेभागेकुर्याद्विचमनंद्विजः विश्वेदेवा एषगंधोवोत्तमएतत्पुष्पंवोनमइतिधूपदीपयज्ञोपवीताछादनानिदत्वा हूबीतोयमन्यत्रतिरंभवेत्॥३॥मंडलात्पूर्वतोहेवाः पितरविप्रास्तथोत्तरे कृतक्रियीतिऐशान्यांश्राद्धेआचमनंस्मृतं॥४॥

हस्तप्रक्षालनाद्ध्यंपाणिभ्यांपात्रपूरणं संकल्पेदक्षिणेन्याज्यंभुक्तवामंसमुत्सृजेत्॥५॥ब्राह्मणानासनंवस्त्रंतिलमिश्रंतथैवच पितृश्राद्धानिदेवादिकाष्ठासनानिवर्जयेत्॥६॥सव्यंतुदेवमास्थानं अर्चयेत्सश्चिमामुखं॥अपसव्यंपितृस्थानमर्चयेद्दक्षिणा

हानमितिकात्यायनः॥अन्नेत्यवसनार्थद्योतकोशब्दः तांबूलयज्ञोपवीतानांचहानमधिकफलार्थंनावश्यकं ॥तथाचवायुपुराणे॥ ॥लोकेश्रेष्ठतमंयोक्तमात्मनश्चापियाप्रियं सर्वंपित्रभ्योदातव्यंतदेवाह्यक्षयमिच्छतेति ततएवपितामहाभ्यांदद्यात् ततएवंमातामहादिभ्योदद्यात् नैतोवैश्वदेविकाद्विजानांतिलावकिरणंभक्ष्यान्नदानंचअर्चनाहिसंपूर्णतांप्राप्नोतिसमाचारात् हारितः दर्भेरद्भिस्तिलैर्दत्तंतूष्णींमव्याप्नुतेदर्भविधिनात्वनुप्रयच्छेत्एवंअक्षयंपरिकल्प्यते ततोद्विजाग्रेपतितकुशतिलादीन्निरस्यपलाशमधूकाहिआद्रीयरक्षान्यतमपत्रविनिर्मितपत्रावलीनिधायनिवारयन्क्षीरेणगोरितिकयाजलेनभस्मनावाचयतुरत्नकोष्टकेनप्रत्येकंपत्रावलीवेष्टयित्वाश्राद्धार्थंब्राह्मणंसारवर्जंधिलाकमुष्णमन्नमुद्धृत्याग्नौकरिष्यइतिपंक्तिमूर्ध्वंदृष्ट्वाकुरुष्वेत्यनुज्ञातः अन्यभावेतुविप्रस्यपाणावेवोपपादयेत् योह्यग्निसद्विजोविप्रैमंत्रविद्भिरदाहंतदितिमनुशातातपवचनात् पितृद्विजहस्तेपिंडपित्र्यज्ञवदितिकात्यायनोक्तेरपसव्यमग्नौहुत्वासर्वमित्यत्रिकमनुवचनादपिवापसव्येन अग्नयेकव्यवाहनायस्वाहाइदमग्नयेकव्यवाहनाय सोमायपित्रमतेस्वाहाइदंसोमायपित्रमतेइत्याहुतिद्वयंहुत्वाहुतशेषमन्नंपिंडार्थमिवशेष्यतूष्णीं पितामहादिमातामहादिपात्रेदद्यात् ततोद्यताक्षमन्यदन्नंवैश्वदेविकेभ्योदद्यात्॥छंदोगपरिशिष्टे॥

मुखं॥७॥श्राद्धारंभेवसानेचपादशौचेतथार्चने विकिरेपिंडदानेचषट्सुद्विराचमनंस्मृतं॥८॥स्वागतेविष्टरक्षेपेचमनेगोत्रशेषेप्रदक्षिणेअर्घेचदक्षिणादाने षट्सुसव्यंविधीयतेतो॥९॥प्रातःकालेशुचिस्नातः पाकनिष्पत्तितोयहृष्टंतुपित्र्यकार्याणिमुनि

नोसपत्नोद्विजः॥१०॥अपुत्रोम्रियतेपत्नीगोत्रजान्नेननाशयेत्॥स्त्रीणांचकुर्य्यात्तेश्राद्धं पुत्राभावेति सर्वथा॥११॥स्त्रीणांचकुर्य्यात्तेश्राद्धं गोत्रमुच्चारणेकथं॥अमुकगोत्राद्यमुकशर्म्मपितापितामहायचा॥१२॥उत्तरीयाभावेचस्त्रंसव्यापसव्यकर्म्मणिगोत्रनामस्वधाकारेपत्नीश्राद्धंचकारयेत्॥१३॥अपुत्राम्रियतेभार्य्यापित्रादिक्रियाविधिः गोत्रनामसमुच्चार्यसिरस्वतीनामचोत्तरैः॥१४॥प्रथमंसरस्वतीना

॥कात्यायनः॥ पित्र्येयः पाङ्क्तः मूर्द्धन्यिलस्यपणावनग्निमान् हुत्वामंत्रवदन्येषांतीर्थेपात्रेषुनिक्षिपेत्॥यमः अग्नौकरणशेषंचपित्र्येतुप्रतिपादयेत् प्रतिपाद्यपितृणांतुनदद्याद्धैश्वदेविके पिंडपितृयज्ञवदुपचारइत्येके पुनर्वपिकलेरपसव्यंहस्तेनहोममात्रंनपरिस्तरणादीतिकश्चित्॥तानेवणहोमात्कर्म्मदैवतोद्देशेनद्रव्यत्यागो यज्ञइतिनद्यात्यागः तयाचपितृभ्यःस्वधानमः इदंपितृभ्यइतित्यागः पितृयज्ञेबलिहरणेपि पारस्करपद्धतौलिखितत्वात् त्यागश्चायंतः ततःसव्येनघृतान्वितंहविरन्यद्दक्षंवैश्वदेविकपात्रेदत्वापात्रमालभ्यदृष्ट्वी तेपात्रंघोरपिधानंब्राह्मणस्यमुखेऽमृतेऽमृतंजुहोमीत्याहेत्येके जपतीहविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् समूढमस्यपांसुरे इतिब्राह्मणंगुष्ठमन्नेचगाहयेत् नियतान्नरपाहायसानाक्रक्ष आनियतपदाक्षरंयजुरे तयोरन्यतरेण वैष्णव्यऋचियजुषावेतिविकल्पनत्वात् विष्णोहव्यंरक्षेतिब्राह्मणंगुष्ठवगाहनं ततोपसव्येनपि त्रादिपात्रमालभ्यदृष्ट्वीतेपात्रं घोरपिधानंब्राह्मणस्यमुखेऽमृतेऽमृतंजुहोमीत्याहेति अत्रापिप्रक्षालिचा त्स्वाहाकारांतोमंत्रः इदंविष्णुरितिब्राह्मणंगुष्ठेनांगुष्ठावगाहनंकृत्वापहतासुरारक्षांसिवेदिरियद्दइतिः

मंत्रीद्वितीयंगौतमीतथा॥तृतीयंयमुनानाम्नीकुर्याच्छ्राद्धंस्वभक्तिके॥१५॥पितामहश्चयर्तनेपित्तांचम्रियतेयदि द्वौपिंडौचैकनामानौवेकंचप्रपितामहं॥१६॥अपुत्रस्यपितृव्यस्यज्येष्ठस्यभ्रातुरेवच कुर्य्यात्रिपुरुषंश्राद्धंमेकोद्दिष्टंकदाचना॥१७॥आसनावाहनंचैवद्विजांगुष्टस्तथैवच॥अर्घ्यंगंधानुसंकल्पंदेवपूर्वाणिषट्सुच॥१८॥अर्घ्यमावाहनंचैवद्विजांगुष्टेनिवेशनं तत्रिप्रश्नं

DR BHAU DAJI MEMORIAL डाक्टर भाऊदाजीदास्यसमारकम्

चविकिरं तीर्थश्राद्धे विसर्जयेत् विप्रप्रदक्षिणांचाजपाशीस्वस्तिवाचनं श्राद्धंचदक्षिणादानेषट्सव्यंतुनचक्षते॥१९॥ अपसव्यंननुज्ञातः सव्येनैवतुहोमयेत्॥अपसव्यंपुनः कृत्वापितृपात्रेषुहीयते॥२०॥कुशेषूत्तानपाणिस्तु अहुतीद्वेघृतप्लुते शेषंहेयायदातव्यं पितृभ्यस्तदनंतरं॥२१॥सव्येदक्षव्यनुज्ञातोपसव्यंजुहुतेहविः यावेदग्निमुखेदद्यान्निरग्निर्द्विजपाणिना॥२२॥

विप्राग्रेतिलान्विकीर्य उदकंस्पृशेत् रौद्रैर्राक्षसमासुरमग्निचारणिमंत्रंउक्त्वापित्र्यमात्मानंचालभ्योपस्पृशेदृतिकात्यायनोक्तेः योगयाज्ञवल्क्यवशिष्टमनुयमाः रौद्र्यपित्र्यासुरान्मंत्रान्राक्षसान्वाग्निचारिकान् व्याहृतालभ्यचात्मानमुपस्पृस्यजलंशुचिः ततःसव्येनदेवद्विजेअपसव्येनपित्र्यार्हौचद्विहस्तोदकेन द्रव्यहिना पात्रेणविविधभक्ष्यश्राद्धार्हमत्स्यमांसघृतमधुफलसक्तमंव्यंजनादिकमन्नंभक्ष्यभोज्यलेह्यचो ष्यपेयात्मकंपंचविधपितृप्रियं ब्राह्मणप्रियंस्वयमग्निरचितमकार्य्यैर्येनशमैः शनैः परिविष्यात् वर्ज्यावर्ज्यमग्रेप्रकीर्णाध्यायेनिरूपणीयंवशिष्टः उभयोहस्तशरावयोस्तुकंपितृभ्योन्नंनिवेदितंतदूसरंप्रतीक्ष्यंतेह्यसुरादुष्टचेतसः तस्मादन्यत्तेनकुर्यादन्नमुपागतंभोजनंवासमालभ्यतिष्ठेदोष्णाद्विजः तस्माद्धस्तेनपरिवेषणं द्विजस्यविकल्पयंतिपात्रमोचनंव्यंजनपात्राणिचनमोनिदध्यात्॥ ॥तथा चशंखलिखितौ यावन्नोचदभिशस्तंयावल्लोभनादहंतिपितरोन्यत्रकलहस्याक्षेभ्यः यावा न्नाविप्रभोजनानिष्टंतितिशेषः अभिशस्तं अलृतप्रशंसमिति यमशातातपोशनसश्चार्यदुष्णेन

साग्निकेरग्निहवंतुपित्रर्थंमनग्निके॥अग्नौकरणशेषंतुविश्वेदेवायहूयते॥२३॥निरग्निरग्नौकरणंकुर्य्यान्मुख्येचपैतृके तदन्नंदेवदातव्यंपितृणांतदनंतरं॥२४॥अग्नौकरणशेषंतुपित्रपात्रेषुहीयते प्रतिपाद्यपितृणांतुनदद्याद्धैश्वदेविके॥२५॥यस्तुपाणितलेदत्तंपूर्वमश्नंतियेद्विजाः पितरस्तन्नगृह्णंतीशोकाश्रुनलभंतिच॥२६॥अर्घ्यपात्रस्थितान्भाक्षान्

णोऽन्नादुबलिः ॥ स्वयंश्रपणान्निक्षिपेद्यस्मसभवेत्पितृघातक ॥२७॥ प्राणीहोमस्यये दत्त्वापाचाद्धरस्तुनिक्षिपेत् पुनरग्नौचता
नूहुत्वाहरेतिपितरस्तथा ॥२८॥ नजीवसिक्तः कुर्यात्श्राद्धंमात्स्यादतेकृतेचनवमीश्राद्धमतेनचविलुप्यते ॥२९॥
नंदायांभार्गवदिनेमातापित्रोः क्षयेहनि तिलैस्तुतर्पणंकुर्यात्पितृहासोपिजायते ॥३०॥ कन्यायांतुगतेभानौपितरोयांतिस्वगृहो
पितृलोकंपरित्यज्ययावदृश्चिकदर्शनात् ॥३१॥ चंदनागरुकर्पूरकुंकुमंचप्रदापयेत् अश्वमेधफलंतस्यपितृणांचविलेपनं ॥३२॥

भवत्यन्नंयावदश्नंतिविप्यताः तावदश्नंतिपितरोयावन्नोक्ताहरिर्गिरः इतितत्रोपसव्येनपितृतीर्थेनैवंपित्रा
दिपात्रेपरिवेषणं यतोहुतशेषंहत्वापात्रंनालक्ष्यजपतिपृथ्वीतिपात्रंधौपिधानंब्राह्मणस्यमुखेअमृतेअमृतं
जुहोमित्याहेतिवैष्ण्यचयिजुरचावांगुष्ठमन्नेवगाह्यापहताइतितिलान्प्रक्षीयोष्णेक्षिष्टमन्नंस्यात् इतिका
त्यायनोक्तोहुतशेषंगुष्ठावगाहनंततः परिवेषणमितियत्प्रसव्योनव्यक्तीकृतत्वात् सहाचारस्तुसर्वपरिविष्टे
गुष्ठावगाहनं हत्वाप्रथ्वीतिपात्रोमिमंत्रणंहलेहंविष्णुरिसक्थेद्विजांगुष्ठनिवेशयेदितियाज्ञवल्क्यराक्षसानां
दूरोत्सादनायांगुष्ठावगाहनं तथाचयमः निरंगुष्ठंतुयश्राद्धंबर्हिर्जानुचयत्कृतं बर्हिर्जानुचयद्भुक्तंसर्वमे
वालरक्षसंवेत् तथाचशंखलिखितौ हुतशेषंब्राह्मणेभ्योदद्याद्यंगुष्ठंतुयत्नेदंविष्णुरितिजानुंविषद्यप्र
तीपितॄन्ध्यायन्मनसा ततः सव्येनजलयवअनुकूशपत्रहस्तंगृहीत्वावामकरेणपत्रावलीधानः पातित
रविशुक्रत्रयोदश्यांसप्तम्यांनिशिसंध्ययोः तिलतर्पणसंयोगान्नज्ञलंरुधिरंभवेत् ॥३३॥ क्षयाहेपालसंक्रांतेग्रहणेशशिभास्करे
नवारतिथिहोषेणकुर्याच्चतिलतर्पणं ॥३४॥ घृतंगुग्गुलधूपंचपित्रेभ्यश्चप्रयच्छति अश्वमेधफलंतस्यधूपदानस्तथैवच ॥३५॥
आवाहनाग्नौकरणंविकिरंपात्रपूरणं तत्प्रिअन्नंनकुर्वंतिआमाहेमेकथंचना ॥३६॥ मातापित्रोरेकदिवसेसंसृष्टापाकयत्न
तः प्रथमंपित्रकार्यंद्वितीयंमातरंतथा ॥३७॥ अग्नौकरणमेकंस्यात्पिंडदानंतथैवच त्रयंचपिंडदानानांमातापित्रोः क्ष

येहनि ॥३८॥ यद्येककर्तृकंश्राद्धमनेकोपिविधीयतेयेश्चदेवेनतंत्रंस्यात् पृथक्पाकंनविद्यते ॥३९॥ असंकल्पितंयच्चान्नं
पाणिनास्पर्शनेयद्दत्त्रयस्तेनरकंयांति दाताभोक्तापितातथा ॥४०॥ मृन्मयेषुचपात्रेषुमृत्तिकाचंदनेनवाघृतेचैवकृतंधूपंनि
राशाःपितरोगताः भोजनेतिष्ठमानेचस्वस्तिकुर्वंतियेद्विजाः श्रमंतिपितरस्तस्यषण्मासाविष्टभोजनं ॥४२॥ अकृत्वातत्क्रमंयदि
वामजानुः अमुकगोत्रपितः अमुकशर्मंस्तस्यान्नस्यसव्यंजनस्योपनेष्यमानस्यतृप्तियोशेषेस्वधा एवम
मुकगोत्रपितामह अमुकशर्मन्नेतस्यान्नस्यसव्यंजनस्येतितृप्तियांशेस्वधैवंपितामहायापित्वामातामहादित्रि
भ्योपिदद्यात् ततोहेयद्विजकरेसव्येनापोशानजलंदत्वापसव्येनपित्रादित्रिद्विजकरेपोशानंदत्वाअमृतंजुहध्व
मितिब्रूयात् यत्किंचिसविष्टंतद्रोचमानमपियथाशक्तिभक्षयेत् ॥तथाचोशनाः ॥निषुक्रश्चैवयश्राद्धेयत्कि
चिसरिवर्जयेत्तत्पितरस्तस्यतंमांसंनैरास्यंप्रतिपद्दिरे अश्नत्सुद्विजेषुप्रणवव्याहृतिभूर्भुवःस्वस्त्रयींजपेत्
पाजइतिपंच अग्नेत्वेतियजुर्व्वेदि उदीरतामवरइतित्रयोदशपुरुषसूक्तंयजुषेनयसमिलंतं आप्यायध्वंशिशा
नःइतिद्वादश पुनंतुमेतिनव अन्यानिचपवित्राणिजपेत् नात्रजपेमंत्रोहः यतएकप्रयोगकरणीयेषु
पुरुषश्राद्धेतिलविकरणाग्नौकरणपिंडकरणाश्रजाप्याद्याराद्युपकारकमेकजातमेकत्रक्षेतमप्यभयत्रापिसं
पूर्णइति ततःपित्रर्थंब्राह्मणंपुनः परिविश्यतत्रान्नंसाधासर्वव्यंजनोपेतमन्नंसतिलजलमेकपात्रे
क्षेत्राउच्छिष्टपितृद्विजसमीपेअग्निदग्धाश्चयेजीवायेप्यदग्धेकुलेममरुपतांतेनतृप्यंतुतृप्तायांतिः
हायःकुर्यात्तिलशोधनं असुरंतद्भवेच्छ्राद्धंपित्रर्णांनोपतिष्ठती ॥४३॥ माषाःसर्वत्रियोज्याःस्युःपित्रर्थंपिंडयोजयेत् ब्राह्मणानां
तथामंत्रंतथामाषाग्निपिंडयोः ॥४४॥ दर्शमापोशनंश्राद्धंपिंडदानंतथैवच कुर्याद्वैमात्रकंश्राद्धंनारक्यांसहितःसुतः ॥४५॥ विकिरं
निक्षिपेद्भूमौब्राह्मणानामनुज्ञता ॥ कुर्यात्पिंडंतत्सुतानांनारक्यांब्राह्मणोभवेत् ॥४६॥ हस्तप्रक्षालनाद्ध्वंद्वौहस्तौपात्रधो

रणो आपोशानं दक्षिणेत्याज्यभोजनांतेधामुत्रजेत्।४७।आपोशानोक्षिपेत्साणौपिंडदानंतथैवच यजुःशारवानुदेवानां
पित्रणांप्रीतिवर्द्धनं।४८।यजुःशारवांश्चयतिः पिंडऋक्शारवास्तुतर्पणं सामवेदस्तुतोज्यंच श्राद्धंतु कुरुतेयदा।४९।वस्त्रयुग्मं
ततोदद्यादेकैकंवापृथक्पृथक् आशाहिदीयतेमर्त्यैकिंचिच्छतपानुसारतः।५०।पूर्ववद्दक्षिणेरेखामोंपिंडदानंतथैवच

परांगतिमितिदक्षिणाग्रकुशास्तत्तन्मोंप्रक्षिपेत् मनुर्विष्णुः सार्वधर्मिकमन्नाद्यं सन्नीयाद्वाव्यवारिणोस
मुत्सृजेद्भक्तवतमग्रतोविकरन्भुवि सर्वव्यंजनोपेतं अन्नाद्यमन्नंफलाहिकंच सन्नीयएकीकृत्यभुविकुशा
स्तृतायांदर्भेषुविकिरश्रद्धतिदृश्यमाणत्वात् ततःआचम्यसव्येनहस्तेद्विजापसव्येनपित्राद्विजाचमनजल
कंदत्वाततः प्रणवव्याहृतिपूर्वंगायत्रीसप्तऋचंवामधुवाताऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः माध्वीर्नःसंत्वोषधीः
मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः मधुद्यौरस्तुनः पिता मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाँअस्तुसूर्यः माध्वी
र्गावोभवंतुनः मधुमधुमधुचैतिजप्त्वात्तत्सावित्रेतिसर्वान्पृष्ट्वात्तत्सावित्रंस्मरेत्ततः शेषमन्नंकिंकर्तव्यमि
तिद्विजान्पृच्छेत् तेपिदृष्टेःसहभुज्यतामितिवाब्रूयुः ततः कृतपित्राद्विजोच्छिष्टेतरप्रदेशेदक्षिणाग्र
णवंसप्तभागंसमुपलिप्यापहतादितिदक्षिणहस्तेनदर्भमूलेनदक्षिणाग्रमेकरेषांसप्तदुच्छिष्टेषुवैद्वितीया
मपिरेखांकृत्वोदकमुपस्पृश्ययेरूपाणिप्रतिमुंचमानाअसुराः संतः स्वधयाचरंतिपरापुरोनिपुरोयेभरंत
त्यग्निष्टांस्तोकाद्भ्रणहत्यात्स्माहितिजपेत्सुकंरेरेवादक्षिणतोदद्यात् एवंद्वितीयरेखायामपिकृत्वोदकंप्रस
कुर्याच्छ्राद्धंविधिंतस्यनिराशाःपितरोगताः।५१।साग्निनैवंपरिणंश्राद्धंनकुर्याद्दारधारिणा मोहाद्धकुरुतेयस्तु सविप्रोन
रकंव्रजेत्।५२।उष्णोदकंस्वयास्नानंस्वयाजाप्यमथौहिकं सूरयश्चवृथादानंवृथाश्राद्धमदक्षिणं।५३।दत्वापिपेदा
पोगायत्र्याश्राद्धभुग्द्विजः ततःसंध्यामुपासीतजपेत्पुरुषसूक्तकं।५४।दंतधावनतांबूलस्नेहस्नानमभोजनं क्षुतौ

दंतधावनतांबूलं पर्वपरान्नंचश्राद्धदत्तसप्तवर्जयेत्।५५।पुनर्भोजनमध्वानंभाराध्ययनमैथुनं दानप्रतिग्रहोहोमः
श्राद्धभुक्चैतेवर्जयेत्।५६।पितृदत्तेअमावास्यांमंथानंयेमंथंतिघृतंगोमांसाद्विप्राणांतक्रंचैवसुरासमं।५७।हविष्यक
णान्हित्वणंव्यंजनादयः सुधीरोपिनरातव्यंयावत्पिंडान्निवर्पेत्।५८।मासानेवंसपिंडानिपित्राद्दौहित्रंदुहितापतिः

शनैं ततउदकपात्रेणप्रथमरेखामूले अमुकगोत्रपितरअमुकशर्मन् अवनेनिक्ष्व अमुकगोत्रपितामह अवनेनिक्ष्वे
तिरेखामध्ये एवंप्रपितामहायरेखाग्रे अवनेनिक्ष्व मातामहाद्विचिपोयेद्वितीयरेखामूलमध्येषु अवनेनिक्ष्वेति
उपमूलंतत्कुशाच्छिन्नदक्षिणाग्रकुशान्रेखाद्वयोपरिनिक्षिप्यमध्याज्यतिलसर्वव्यंजनोपेतमुष्णान्नमग्नौकरणशेष
सहितंपात्रेकृत्वाबिल्वोपमानषट्पिंडान्निधायपातितवामजानुदक्षिणहस्तपित्रतीर्थेनअमुकगोत्रपितरअमुकशर्म
न्नेतत्तेनंस्वधादंपित्रेततः कुशांतद्वयंकृत्वाअमुकगोत्रपितामहअमुकशर्मन्नेतत्तेनंस्वधादंपितामहाय
एवंप्रपितामहायापित्र्यायावनेजनस्थानेदत्वामपितामहाद्यंशेनशुग्म्यः पिंडाधारहस्तमूलेषुकरंमार्जयेत् ततए
वंमातामहाद्विचिपेभ्यः स्वयंस्वीयावनेजनस्थानेदत्वात् ध्यातातपः अग्नौहुतेनरेवस्थाः पितरस्थास्तपितेद्विजैः
परोदत्तेनतीर्थेकुस्थारक्तप्यंतुपितरः सहा अत्रक्रोचेदेषपिंडस्तेस्वधेत्यक्षयप्रयछंतितदसमीचीनंअसावेतत्त
तिलसावीहिसंबुद्धिरेतदियन्नेतुभ्यमिति श्रुतिबलान्नपुंसकत्वेनान्नमेवोच्चार्यनपिंडइतियुक्तं ततःक्षीरप्रक्षा
प्रसासनमक्षितंक्षमिदंविनाभवेत्।५९।साग्निनैवंदशविप्रेषुदौहित्रंशतसंख्यके साग्निकासहस्रेषुअनंतंदुहिता
पति।६०।वेदपूर्णमुरवेविप्रंसभुक्तमपिभोजयेत् ननुमुरवेनिराहारः षट्त्रिंशोपवासिनः।६१।स्वगोत्रप्रवरोमित्रोविधुरे
ग्रामयाचके पितुःश्राद्धंनकुर्वीतयदिच्छेत्सहोदरः।६२।अपुत्रोऽपशुश्चैवव्याधितोल्पायुरेवच रत्नहीनश्चमूरर्ख
श्चजन्मेजन्मेहविष्यति।६३।कालेकर्मप्रकुर्वीतकालेतिष्ठंतिदेवताः वरमेकाहुतिःकालेनाकालेकोटिसंख्यया।६४।

अकाले कुर्यात् कर्मकाले ग्रामेनोच्चारयेत् कालातीतंतु यत्कर्म अकृतंतदिति निर्दिशेत्॥६५॥ अपोह्यतिलयोनदद्यात् श्राद्धार्थ
मुपकल्पितं कृपणोमंदबुद्धिस्तु नश्राद्धस्यफलंभवेत्॥६६॥ भोजनंकदलीपत्रेब्राह्मणाग्र्यमाहितः अग्रंचेद्दक्षिणेभागेसुरक्षा
चोदापणंचरेत्॥६७॥ नित्यश्राद्धेषुतीर्थेषुभोजनंबलिपूर्वकं अन्येश्राद्धेषुसर्वेषुनबलिंनैवचाहुतिं॥६८॥ आत्मानंतामहापरनी
त्याचम्य तथाचमनुः तेषुदर्भेषुहस्तंचनिमज्जेल्लेपभागिनां आचम्योदक्यरावृत्तिस्त्रिरायम्यशनैरस्तृणद्बर्हिरुत्तरं
नमस्कुर्यात्सितत्नेवतुमंत्रयित् ततः कृतापसव्योदक्षिणमुखः पित्रेपिंडसमीपेजलंचध्यात्रपितरोमाहृष्यध्वमूर्यथाभा
गमावृषायध्वमितिपठित्वा नंतरं अत्रमातामहामादयध्वमितिमातामहपिंडसमीपेपठित्वाथामावर्तनोदङ्मुखोभूत्व
श्वासन्नियतेनैवयथापराङ्मुखमिदंपित्तरोयथाभागमावृषायिषतेति मातामहपिंडसमीपेदक्षिणामुखोजपत्वा अमी
मदंतमातामहायथाभागंमावृषायिषतेति मातामहपिंडसमीपेजपेत् ततोमुक्तगोत्रपितरमुक्तशर्म्मन्नुनयनेनिक्षे
ति सूत्रविशिष्टोदपात्रजलेनऊर्ज्जार्थिनिवशेष्यस्वीयावनेजनस्थानेपिंडोपरिपिंडमूलेषापूर्वकमेकैकंपितामहादि
भ्यः पंचभ्योदद्यात् ततो नीवीविस्रंस्यनमोवः पितरोघोरायनमोवः पितरोमन्यवइतिषड्भिमंत्रांतेषुप्रतिमं
त्रयेकैकमंजलींदत्वानीविंबध्वानमोवोगृहान्नः पितरोदत्तसतोवः पितरोहेष्मेतिजपित्वा एतद्वः पितरोवा
सःइतिपिंडस्त्राण्युपास्यतीतिवचनात् स्वत्रयंदशांचोत्तरेषयसियजमानलोमानिवादत्त्वैवंपितामहादि
पिंडत्रयेदद्यात् पिंडपित्र्ययज्ञवदितिवचनात् रेखाकरणदूर्ज्जमित्यपोनिषेकंतंकर्मकृत्वापिंडार्चनमुच्यतेःपित्र
दुहितावश्वसातथा॥ पित्रश्वसामातृष्वसृनिर्ऋत्येतेसमगोत्रजा॥६९॥ मातृकांगोशब्दवृद्धानुपवीतंतथोत्तरी दत्वागुणादयविप्रा
यकुलजायातथोत्तमं॥७०॥ अर्घोकरणदेवस्थापित्र्यस्थाद्विजतर्पणे मनुष्याः पिंडदानेननारक्याद्विकरेएवतु॥७१॥ ऊर्ज्जेवहं
तितिर्यक्स्थाअसुरेष्वरिभोजनेः दक्षिणायामनुष्यस्थाः श्राद्धंसप्तविधंस्मृतं॥७२॥ एकपंक्त्युपविष्टानांब्राह्मणाः श्राद्धकर्मणि

भिर्भोज्यंसमंदेयंदक्षिणाभिः समन्वितं॥७३॥ पिंडदानंतु यत्रर्क्षे द्विजस्तर्पणं अत्रपितृशब्देनैवपितामहप्रपि
तामहव्यावृत्तेर्नपितामहपरित्यज्यपरशारवोक्तमाचरेत् अमप्रमाणमृषिंदत्त्वा अंधेतमसिमज्जति॥७४॥ अनग्नौब्रह्मचारिचस्त्री
चनैवचनैवच चालयेत्पिंडपात्रंतु स्वयंशिष्योथवासुतः॥७५॥ लेपभाजश्चयेतुथाद्याः पित्राद्याः पिंडभागिनः पिंडदः सप्तमस्तेषु
यस्मेदुच्छिष्टमवनेजनादयानुपूर्वेणगरयेत्तद्दिरिक्तपास्यतिस्त्राणिप्रतिपिंडमृणरिक्षाधावयस्कन्तरेयजमाने
ष्वोमानिवोर्ज्जमिक्षपोनिषिंचतीतिसूत्रलात् अत्रपित्रशब्देनैवपितामहप्रपितामहव्यावोनपितामहादिप
रोहः एकपदेनैवसर्वप्रकाशनसंभवेपदावृत्तयोगात् एवंपिंडस्त्रहानेप्यधःपात्रन्यङ्निकरणेपिनोहः माता
महेचमातामहानामप्येवमितिवचनाद्दृहइति नमोवोमातामहारसायनमोवोमातामहाः शोषायनमोमातामहा
जीवायनमोवोमातामहाः स्वधायैनमोवोमातामहाघोरायनमोवोमातामहामन्यवइतिपूर्ववत् षडंजलींदत्वा
नमोवोमातामहानमोवोनमोवोगृहान्नोमातामहारक्तसतोवोमातामहारेष्मेतिजपित्वा एतद्वोमातामहावा स
इतिप्रतिपिंडस्त्राण्युपास्यतिततोयनेजनोदपात्रावशिष्टशेषजलाद्धिपिंडपात्रप्रक्षालनजलंवापित्रपिंडमूले
ऊर्ज्जंवहंतीरितंघृतंपयःकीलालंपरिश्रुतंस्वधास्थतपयितमेपित्रन् एवंमातामहपिंडमूलेतदधजलमुज्झेयि
हंतीरितितर्पयतमेमातामहानित्यपोनिषिंच्यदेवतास्यइतिविर्ज्जयेत् ततः पिंडेष्वनुलेपनादिदानम् तत्रेणी
अमुकगोत्रपितरामुकशर्म्मन्नितेषांपिंडसंबंधिनं अनुलेपनपुष्पधूपदीपवस्त्रनैवेद्यांशस्तेस्वधा
षांसापिंड्यंसमुपैरयेति॥७७॥ यत्रपाणितलेरक्तंव्रणेनिस्रंत्यबुद्धयः निराशाःपितरोयांतिशेषमन्नंलभंतितो॥७८॥ केतकीपुरा
कीशेंबबबरीकरवीरकैः जातिदर्शनमात्रेण निराशाःपितरोगताः॥७९॥ कृष्णांउमाहिषंक्षीरंआढक्याराजसर्षपाः मसूराच
णकाश्चैवकउंतेश्राद्धघातकाः॥८०॥ आचांतोप्यशुचिस्तावद्यावत्तन्मनुधर्तउच्छ्रितेप्यशुचिस्तावद्यावन्नोमज्यतेनदी॥८१॥

ग्रहाग्निशिवुद्देवानांयतीनांब्रह्मचारिणां श्राद्धाकोनदातव्योयावपिंडान्ननिर्वपेत्॥८२॥शिवापात्रंतथापिंडान्नूर्वपश्चि
मतोनयेत् अनेनविधिनाकार्यंपित्रर्थंदत्तमक्षयं॥८३॥बह्वृचोजयेत्श्राद्धेपित्रस्थानेषुसर्वदा श्रीत्रियंचगुणाढ्यंच
पित्र्यख्यातकुलंतथा कनक्षत्रिंप्रोक्षेत् सुप्रोक्षितमस्तु ततःसव्येनशिवाआपःसंतुइति॥८४॥बह्वृंचंतुपरिसज्य श्राद्धेकर्म
एवंपितामहप्रपितामहयोमपिमहादिष्वपिप्रयोज्यंब्राह्मणावाचानयेत् सर्वेषांपाग्निः सगोत्रितः ततःकर्मपात्रेद्वेक
नक्षत्रमीक्षेत् सुप्रोक्षितमस्तु ततःसव्येनशिवाआपःसंतुइतिजालंकुशेश्चपवित्रोपग्रहार्थंदर्वाद्विजहस्तिणकरे
दद्यात् सौमनस्यमस्तिवितुष्यंतु अक्षतंचारिष्टंचास्त्विसक्षतंतदद्यात् ततोपसव्येनपित्राहिमातामहाद्विजकरेपि
शिवाआपःसंत्वित्यादिअक्षतंचारिष्टंचास्त्विसक्षतंदद्यात् ततःसमाचारात् दर्भानिषुरवःसर्वंसच्चाकर्मपि
त्रोदकेनप्रतिमंत्रंरक्षन्तोनक्षिपिंचंति अस्माकंदीर्घमायुरस्तु शांतिरस्तु पुष्टिरस्तु वृद्धिरस्तुयच्छ्रेयस्तदस्तु
यसापंप्रतिहतमस्तु पक्वौजलंक्षिपेत् द्विपदश्चतुष्पदेभ्यः शांतिर्भवतुइतिपठेत् अस्तिसर्वंद्विजैरुक्तं
दक्षिणामुखोपसव्येन अमुकगोत्रस्यपितुरमुकशर्मणेदत्तमेतन्नाहिकंयत्तत्सर्वमक्षय्यमस्तिसकु
शत्रयं ब्राह्मणकरेदद्या एवंपितामहप्रपितामहयोर्मातामहत्रिकस्यचपृथक्पृथक्षष्ठ्येकवचनवाक्येनद
द्यात् पात्रपरिशिष्टे अर्घेसव्योदकेचपिंडदानेचनेजने तंत्रस्यतुनिवृत्तिःस्यात्पुनराचमनंचैव अन्य
त्रापिवचनात् अक्षय्योदकदानंच अदद्यानद्यद्यत्ते क्षष्ठ्येवानिर्वपंत्कुर्यात्चतुर्थ्यानिरुदकंदानं ततःप्रा
णियोद्विजः निष्फलंतत्प्रयेत्श्राद्धं पितृणांनोपतिष्ठति॥८६॥बह्वृचेमविनाश्राद्धंयेकुर्वंत्यन्यशाखिनः अज्ञानात्कुरुतेश्राद्धं
पितृणांनोपतिष्ठति॥८७॥द्वौदेवौत्रयर्षीणांविप्रोऋग्यजुःसामवेदिनः क्रमाच्छ्राद्धेनियुंजीतव्याह्मस्यवचनंयथा॥८८॥अथवैषां
द्वौविप्रौदेवोबह्वृचंपितरंस्तथा यजुषांपितामहंज्ञेयंसामंस्यात्प्रपितामहं॥८९॥अनेनविधिनाश्राद्धंकृतमस्यतांव्रजेत् उत्कल

१२

क्षणकंनस्यात्स्वशाखंभोजयेत्ततः॥९०॥बह्वृंचयजुषंचैवसामगंचगुणान्वितं अहंकारेणसंयुक्तः श्राद्धंनिष्फलंभवे
त्॥९१॥उच्छिष्टंशवकर्मांगलेखंचरजस्वलाकृयोः चंडालपतितैर्वेवस्त्रानंकुर्यादमंत्रकं॥९२॥अपत्निकेप्रवासीचयस्यभार्यारि
जस्वला आमश्राद्धंप्रकुर्वीतविवर्जयित्वाक्षयेहनी॥९३॥दद्याद्वादोदयेचांतेमध्येजुह्वतिपर्वणि अपरपक्षेतथाचांते वै
जलिः अघोराः पितरः संतुसंत्विक्रकेगोत्रन्नोबहुतानिक्रकेदातारोनोभिवर्द्धतां वेदाः संततीरेवचअ
द्धाचनोमाव्यगमत् बहुदेयंचनोरित्तायेतर्हतंत्र्याद्दियाशिरवः प्रतिष्ठेतिसूत्रकारवचनाद्देतावेव
आशिषोब्रूयात् अथस्वधांवाचनीयान्कुशान्दक्षिणाग्रान्पिंडपंक्तिद्वयसमीपेनिदध्यात्सपवित्राण
यंतंतगग्निंः साग्रांश्चपवित्रसमानधर्मिणः इत्यर्थः नपुनर्विनियुक्तपवित्रसहितान्दर्भाग्निमन्यत्रविनियु
क्तानामन्यत्रविनियोगइतिकात्यायनवचनात् सपवित्रान्साग्रान् इतिभाष्यकारस्यापिमतम् ततःकर्म
पात्रकरेणापः समाहायस्वधावाचयिष्यइतिदृष्ट्वाच्यतामितियनुज्ञातः पित्र्यः पितामहेभ्यः प्रपिता
महेभ्योमातामहेभ्योप्रमातामहेभ्योवृद्धमातामहेभ्यश्चस्वधोच्यतामितिमंत्रेणअस्तुस्वधाइत्युच्यमाने
स्वधांवाचनीयकुशोपरिपित्रर्थंनतांआपोनिषिंच्यार्घपात्रमुत्तानंनिधायतेनसार्धंश्राद्धेभक्तपित्रादि
त्रयमातामहादित्रयसंबंधिपुरुरवोमाद्रवविश्वेदेवश्राद्धप्रतिष्ठार्थंदक्षिणामिदंहिरण्यमग्निदैवत्यं
अमुकगोत्रायअमुकशर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे-अमावेमूल्यंवापित्र्यंसत्प्रत्यः प्राचीनं
त्यदेवंविधीयते॥९४॥अनेनपरमान्नेचद्रोणमात्रेबहुर्धीः घृतेनप्रस्थेत्रांतरुसंतर्धिरंभवेत्॥९५॥दशमीह्यहनी
श्राद्धेअमाश्रपणंतुसंक्रमे अस्तेनक्षेतुयोर्युक्षेणुक्षाचोत्तरगंचरेत्॥९६॥अग्निनाभस्मनावापीस्तंभनेसलिलेनवा ह्या
रदेशेचनागेचपंक्तिभेदोविधीयते॥९७॥तिलकेनविनाविप्रंपुण्यास्त्रीकुंकुमेविना॥ह्यर्घेतौगर्हितौलोकेहव्येपित्र्येच

कर्मणि १८ यागदानंजपोहोमः स्वाध्यायपितृतर्पणं तत्सर्वमक्षयंभवतितत्सर्वं नूर्ध्वंदुंदुंविनाकृतं ११ विनायज्ञोपवीतेविनाऽजिनेन च विशेषाद्युपवीतेनयः करोतिनततत्कृतं २० पृथग्भ्रेसर्वदेवानांदक्षिणेपितरस्तथा तस्मात्सर्वप्रयत्नेनवामेनंजूषमाचरेत् १ हस्तपात्रेचधौतेचाक्रियतेपंक्तिवारणं प्रागुदक्चविवाहेचप्रतीचिदक्षिणास्तथा १ आमंत्रितोजपेद्धोनियुक्तस्तनिपं

वीतिनान्वाहार्यदक्षिणादानदर्शनादपसव्येनपित्राद्याह्मणेदक्षिणादानं तथाचमनुः पित्रर्थानिधनात्कार्यं विधिवद्दर्भपाणिना प्राचीनावीतिनासम्यगपसव्यमंत्रवर्जिना आनिधनादासनाशेः अतोधर्माधिकराणिकश्रीकंठो पाध्याया अपिदक्षिणायांपित्र्यायेवप्राचीनावीतित्वंस्वस्यपक्षेनाकुर्वतः ततोपसव्येनामुकगोत्राणामस्मत्पितृणां तामहप्रपितामहानामुकामुकशर्म्मणांह्येतत्तेसावर्णिकश्राद्धप्रतिष्ठार्थंहिरण्यमिदंरजतंचंद्रदैवतं अमुकगोत्रा यामुकशर्म्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे एवंमातामहादिब्राह्मणायदद्यात् यतः स्वधांवाचयिष्यंतीपो निषिंच्यार्घपात्रमुत्तानं कृत्वादक्षिणांदद्यादितिकात्यायनोक्तेर्यप्रत्ययः प्रकांतोपक्रममृतेकर्मनिकारादक्षिणा नांतरंपिंडोत्थापनं तथाचमत्स्यपुराणे सतिलनामगोत्रेणदद्याच्छत्याचदक्षिणां स्वस्तिवाचनंकुर्यात्तिं नुरुत्थायकल्पितः ततस्तानयतः कृत्वापरिस्तृणीयात्पात्रमूर्ध्वाजेवाजइतिजपन्कुशाग्रेणविसर्जयेत् पात्रेपि ण्डानिधायावनिघ्रतितततः पचनाग्नौसकृद्घृताक्तान्स्रुक्चसंस्पृशेत् सव्येनविश्वेदेवाः प्रीयंतामितिब्रू हा तिदेवब्राह्मणंवाचयित्वाविश्वेदेवाः प्रीयंतामितितैरुक्ते अपसव्येनस्वस्तिभवंतोब्रुवंतुस्वस्तितेदेवताश्चय

गिनः उत्थायवामदेव्यंतुश्राद्धदोषोनविद्यते २ कन्यादानंपिंडदानंविप्राणांपादसेचनं आसन्नायांचभार्य्यायांकेवलेनकृतं स्मृत्वा ३ भर्तुर्नाबाहनेनारीसाहंकारातथैवच तस्यास्तान्नभुंजीत श्राद्धकालेषुवर्जयेत् ४ अनाश्रमीतपस्तेयोद्विजस्तु येणराक्षसे तस्मैश्राद्धानियोदद्याद्राक्षसेभ्यः प्रयच्छति ५ घृतहीनंतुयोभुंक्तेनरस्याहुतिपंचकं पश्चाद्भुक्तंतुयोभुंक्तेद्विज

श्रोत्रियंचरेत्। ६। उष्णापः पयोमूलं फलंतोयंतथौषधं भक्षयित्वापिकर्तव्यंदैवान्निपित्रतर्पणं। ७। गुरुरग्निर्द्विजातीनां वर्णानांब्राह्मणोगुरुः गुरुरेवपतिः स्त्रीणांसर्वस्याभ्यागतोगुरुः। ८। सर्वमन्नमुपाहृत्यसतिलंदक्षिणामुखं उच्छिष्टसन्निधौ पिंडोद्याद्वैपित्र्यवतः। ९। पाद्प्रक्षालनाद्ध्वंयावद्विप्रविसर्जनं तावच्छ्राद्धं प्रकुर्वीतनाशौचंनचस्तनकं १० यज्ञोपवीं

त्रिरुक्त्वामंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंद्विजोत्तम श्राद्धंसंपूर्णतांयात्प्रसादात्तवतांममेति संपूर्णतार्थंनिमंत्र

यात् यद्यत्तेनसुकृतमस्तुयन्नकृतंतद्विष्णुप्रसादाद्ब्राह्मणवचनात्सर्वंपरिपूर्णमस्त्विति ब्रूयात् यस्माद्विसर्गा

दौयन्नेत्यनंतस्मैतदुपयतिरिक्तंतस्मैतेनमइतिश्रुतेः संस्थमंत्रंजपलिंगात् ततःपित्राद्याह्मणंकुत्साग्रेणो

त्थाप्यविसर्जयेत् पितृपूर्वविसर्जनमितिवचनात् तथाचमनुः दैवार्द्धंतत्तथैवेहपित्रार्द्धंतंननर्नेत्पित्रा

र्द्धंतंह्यविद्वानः क्षिप्रंनश्यतिसान्वयः आद्यनिमंत्रणंशेषविसर्जनंवा दैवार्द्धंन तथाचशातातपः पश्चात्तुयेत्

श्रद्धेयान्विप्रानुत्थापयेत्तथा एतेहिपूर्वमासीनाः समुत्तिष्ठंतिपश्चिमाः वाजेवाजेवाजिनोनोधनेषुवि

प्राअमृताऋतज्ञाः अस्यमधःपिबतमाद्यध्वंहृत्सुयातपथिभिर्देवयानैरितिपठन् पितृब्राह्मणंविस्रं

ज्यपश्चाद्देवब्राह्मणंविसर्जयेत् तानयतः कृत्वासोदपात्रआमाघाजस्यप्रसवोजगम्याहेमेद्यावापृथिवी

विश्वरूपे आमागंतांपितरानातरात्वामासोमोअमृतत्वेनगम्यात् इतिपठन् क्रव्यज्ञकधारयापरिषेच

प्रदक्षिणाकृत्वाविप्रान्नमस्कृत्यगृहंप्रविश्योच्छिष्टापनयनंविधेयम्। ११ ब्राह्मेपुराणे। स्त्रीश्राद्धायानु

उदानेनमाषान्वयःपरित्यजेत् सवैनरकमाप्नोतिनिराशाःपितरोगताः। १२। प्रागादिप्रत्यगंतस्यइतिवासनेदंउदगादिदक्षिणांतं

दैवेपित्र्येचकर्मणि। १३। एकाग्निंकरोतित्र्युत्तरयोर्हृद्यंस्मृतं पंचापानेशौकाग्नि लुप्तयोः ससमृत्तिका त्रीणित्रीणिपदान्याहुः

शौचंप्रोक्तं मनीषिभिः। एतच्छौचंगृहस्थस्यद्विगुणंब्रह्मचारिणः। वानप्रस्थस्यत्रिगुणं यतीनांचचतुर्गुणं। १४ सध्याहीनोऽशु

चिनियमनहः सर्वकर्मसु १५ जन्मनिश्चस्वंमृतःश्वानोभिजायते १५ उष्णोदकेनसप्ताहंद्विजःस्नस्नानमाचरेत् उष्णोदकेन वृथास्नानंरथाजाप्यनर्वेदिकं १६ अश्रोत्रियरथादानंवृथाश्राद्धमदक्षिणं असामथ्यच्छिरीरस्यवेषभ्यादेशकालयोः स्नानान्येतानितुल्यानिमानसंश्रेष्ठमुच्यते १७ लोकयात्रादिकंरक्षन्दृष्ट्वास्पृष्ट्वाप्रमाषितं संध्याविनाशयेज्जप्यंतत्सर्वनि

पेतायश्राद्धोच्छिष्टंनदापयेत् योदद्याद्रागसंमोहान्नतृप्तिंयातिपितृन्तस्मान्नदेयमुच्छिष्टंनश्राद्धं श्राद्ध कर्मणि अन्यत्रदधिसर्पिर्भ्यांशिष्यायचसुताय च अनुपेतायश्राद्धोक्तगुणरहितायनतुः असंस्कार प्रणीतानांत्यागिनांकुलयोषितां उच्छिष्टभागधेयः स्यात्दर्भेषुविकिरोथयः कुलयोषितांत्यागिनांअकार णकुलस्त्रीत्यागिनांपिंडान्नोजलेवाप्रक्षिप्य श्राद्धशेषपाकेनवैश्वदेवंकुर्यान्नित्यपाकेनवैश्वदेवं ततःकुर्यात्सनातेपितृकर्मणि भुंजीतातिथिसंयुक्तः सर्वेपितृनिषेवितमिति मत्स्यपुराणे श्राद्धशेषेनैवा तिथिसंयुक्तःसर्वेपितृभोजनात्तिथानाद्वैश्वदेविकमपितेनैवतुल्यरूपत्वात् गोत्रिलस्त्वेषि सर्वस्मै बान्धवस्यैतान्दद्यादिति ततोनानगोत्रेभ्योब्राह्मणेभ्यः स्वजनसंबंधशिष्टविशिष्टेभ्योथैश्यआमान्नं पक्वान्नंवासंध्यमध्यदिनरीयमानंपितृप्रीणनायमहमुत्सृजेइति श्रावकादीनुसंकल्पयेत्कोचित्तु दक्षिणादानप्रस्तावेसंकल्पमिछति ततोब्राह्मादीन्भोजयेद्यादिनानाथासंतोष्यपश्चाद्भुंजीयात् ॥इतिश्रीमिश्रश्रीढोकुरिरचितासाग्निकाण्डेनैमित्तिकश्राद्धीयेतिकर्तव्यतासमाप्ता॥ श्राद्ध

प्रलंघयेत् १८ आसतांकुलस्त्रियः अस्यमधः पिबतमादयध्वंतस्मात्पथिभिर्देवयानैरितिपठन् पितृब्राह्मणं॥उल्लं घयतिसंध्यायाः सयातिनरकंध्रुवं तस्मान्नलंघयेत्संध्यांसायंप्रातर्द्विजःसदा १९ अकृत्वावैश्वदेवंतुभुंजतेयेद्विजातयः वृथातेनान्नपाकेनशूकरयोनिं व्रजंतिते २० स्नात्वालंघाद्दशौचंविमलमथजलंत्रिःपिबेदुन्मृजेद्विस्तज्जन्यंगुष्टाभ्यांसजल

मग्निरशेन्नासिकारंध्रयुग्मं अंगुष्ठानामिकाभ्यांनयनयुगलं कर्णयुग्मं कनिष्ठांगुष्ठाभ्यांनाभिदेशं हृदयमथतलेनांगुली भिः शिरोसौ॥२१॥श्मशानेस्पृष्टसंपर्के चांडालादिप्रदर्शने रोदनेध्याकुलेदेशेनपठेत महालयो॥२२॥स्वयंयापच्यते पाकः परैर्वापच्यतेयदि॥पुत्रेणपच्यतेयोक्तः स्वयंपाकः स्वउच्यते॥२३॥नात्मपाकंतुभुंजीतस्वस्त्रीपाकंविशेषतः॥सात्मपाकपवि

॥अथसांवत्सरैकोद्दिष्टेतिकर्तव्यता॥ ॥एकंपितरमुद्दिश्याक्रियतेतदेकोद्दिष्टंनत्वेकंब्राह्मणमुद्दिश्येय युग्मब्राह्मणनिमंत्रणं यतः एकोद्दिष्टमुपश्राद्धमितिकामिहोच्यते तदप्येवंकर्तव्ययुग्मानाशयेद्द्विजानि तिकात्यायनोक्तेः पारस्करेप्येकाहशाहैकोद्दिष्टेएकाहश्यामयुग्मान्ब्राह्मणान्भोजयेत्येव संचयनैकोद्दिष्टेपि चतुर्थ्यामियुग्मान् ब्राह्मणान्भोजयेदितिचप्रक्षालितश्राद्धेप्ययुग्मान्यथाशक्ति पित्र्य एकैकस्योदङ्मुखानिति ब्राह्मणत्रयाणिमंत्रान् द्विजाभावादेकनिमंत्रणं अत्र चैकार्घैकपवित्रैकपिंडः नाचाहनंनाग्नौकरणं नात्र विश्वेदेवाः स्वदितमितितत्प्रश्नउपतिष्ठतामित्यस्थस्थानेऽमीरम्यतामितिविसर्गः शेषंपार्वण वदुपचरणीयंम् तत्रपूर्वद्विजगेहंगत्वामंडलोपरिब्राह्मणमुपवेश्यपातितवामजानुनापसव्येनब्राह्मण दक्षिणंजानुस्पृशन् ३० अद्येतिश्रुतः करिष्यमाणेपितुःसांवत्सरैकोद्दिष्टश्राद्धार्थेयुष्मानहमामंत्रयेआ मंत्रितोस्मिहेकृतः अक्रोधनैःशौचपरैःसततंब्रह्मचारिभिः भवितव्यंचभवद्भिश्चमयाचश्राद्धकर्म णीतिद्विजंनिमंत्रयित्वागृहमागछेत् अथवाएकवचनमंत्रोहेतिनहुतेतिविष्णुवचनादेकवचनेनापि

वंचयाम्यस्यवचनंयथा॥२४॥यदिभार्याअशक्येनश्राद्धपाकेषुकारणं दृष्ट्वृतंसमंलोयंहरिर्मज्जकंयथा॥२५॥नकन्या क्रियतेपाकंनपाकंचान्यगोत्रिणः विधवाचतथावंध्यागर्भस्त्रावाचदुःखिनी॥२६॥एताःपाकंनभुंजीतपित्रर्थंनोपतिष्ठति श्राद्धानिपाकेविधवापरस्त्रीनतृप्यतेयोपितरोनरेवा॥२७॥नोदकेनैवाज्येननान्येनैवफलादिना चित्राहुतिबलिंचैवन

कुर्याच्छ्राद्धमुकृद्विजः ॥२८॥ तीर्थयात्राविवाहेषु संग्रामे देवतालये ॥ उपनीतौ सर्जनेषु स्पृष्ट्वा स्पृष्टेन दुष्यति ॥२९॥
सूतकान्नं नवश्राद्धं मासिकान्नं तथैव च हीनाचारद्विजस्यान्नं भुक्त्वा चांद्रायणं चरेत् ॥३०॥ आसनेपादमारूढो प्रसुप्तेलवणं तथा ॥ मुखेनधमतश्चान्नं तुल्यं गोमांसभक्षणं ॥३१॥ सनीपस्थानतिक्रम्य ब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ हानेभोजनकालेच तत्फलं निष्फलं भवेत् ॥३२॥ द्विजये श्राद्धकालेषु यतीच ब्रह्मचारिणं विप्रानुद्धरतेपापात् पितृमातृगणैरपि ॥३३॥ आमंत्रि

द्विजानिमंत्रणंमु तदाअक्रोधनैः शौचपरैरितिवाच्यो ॥ स्वयमपिनियतोरात्रौनित्वाप्रातः पूर्ववत्स्नानीयादिप्रेषणं श्मश्रुनखछेदनंचानिमंत्रितद्विजस्यकारयित्वाक्षतस्नानंद्विजं द्विजद्वाराकृतपवेलायांसमाहूयप्रांगणेगोमयोप लिप्तेयवपुष्पाक्षितमंडलकोपरिन्यस्तप्रक्षालितपीठसमीपेद्विजमुदङ्मुखंतिष्ठंतंस्वयमप्यङ्गीकृत्वाक्षतापस व्योदक्षिणामुखः स्वागतंपृष्ट्वासुस्वागतांनिरूपेहदमासनमास्यतामित्यासनेसमुपवेश्यस्वयमपिउपविश्यार्घं प्रक्षाल्यविमलजलातिलगंधपुष्पयुतनर्घपात्रंकृत्वापाद्यंगंधपुष्पाभ्यामर्चयित्वा एतत्तेपाद्यार्घं ओंनमः इति पाद्योः समर्पितर्घजलंनिक्षिप्यमंडलंबध्वा आसनमाचम्यस्वयमप्याचम्यकृतापसव्यः श्राद्धदेशेद्विजंसं निधायप्रयस्तितदक्षिणाग्रैकपवित्रकुशासनंयामेनसंस्पृशन्दक्षिणेनद्विजकरंचहदमासनमास्यतामि तिमुदङ्मुखमुपवेश्यस्वयमप्युपविश्यासनसमीपेश्राद्धापवर्गपर्यंतंस्थायिभांडेपंक्त्वाउदकेनकर्मपात्र

णोर्गतंविघ्नंनिवारयतिदुर्मतिः ॥ ब्रह्महत्यामवाप्नोतिश्वयोनिषुजायते ॥३४॥ आमंत्रितस्तुयोविप्रोभोक्तुमन्यत्रग च्छतिनरकान्नांशतंकृत्वाचांडालेष्वपिजायते ॥३५॥ सपवित्रेणहस्तेननदद्याद्धलेपनंहरेयतेयहिमटेणनिरा शाःपितरोगताः ॥३६॥ अनग्नौकस्यविप्रस्यहव्यंहूयतेक्रोधनस्यवा तस्यान्नंप्रक्षिपेदग्नौभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥३७॥ अपेक्षितंयाचितव्यंश्राद्धमुपकल्पितंनयाचयेद्विजोमूढः सविप्रः श्राद्धघातकः ॥३८॥ अपेक्षितंनयोददाच्छा

द्धमुपकल्पितं अधोगत्वासुघोरासुतिर्यग्योनिषुजायते ३९ शब्देनापोशनंपीत्वाशब्देनघृतपायसंशब्देनायः पयः पीत्वासुरापानसमंभवेत् ४० नानीयंपायसंभैक्षंसंधानंलवणमेवचहस्तदत्तेनभुंजीतभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ४१ अत्य क्तमन्नंविप्रस्तुपाणिनास्पृशतेयदि ॥ तत्तेनरकंयांतिदातामोक्षंनयातितथा ४२ अप्रयाहोदकंस्नानंविप्रपादाभिषे चनं गायत्रीजपमध्यंचआदित्याभिमुखोभवेत् ४३ क्रांतिर्यस्यपवित्रस्याविप्रपादाभिषेचनं यथावज्रहतोरक्षोदेवता

मादृत्यतत्रतिलयवगंधपुष्पकुशानिक्षिप्यपुंडरीकाक्षंसंस्मृत्यदेवइत्यर्घोक्षणंकृत्वासव्येनप्राणायामंकृत्वाक्ष तापसव्यौरेवताभ्यइतिविज्ञायदक्षिणामुखोजलंविधायॐ अद्यामुकगोत्रस्यपितुरमुकशर्मणःसांसरीकै कोद्दिष्टश्राद्धमहंकरिष्येकरुध्वमनुज्ञातः प्रदक्षिणंतिलान् अवकीर्यसमाचारात् अमुकगोत्रपितरमुकश र्मन्निरमासनंस्वधेतिद्विगुणदक्षिणाग्रकुशपत्रयात्मकमासनमासनोपरिदद्यात् ततोघृतेदक्षिणादक्षि णाग्रैकपत्रपवित्रेपितृतीर्थेनशन्नोदेविरितिजलंतिलोसीतितिलान्तत्रक्षिप्यगंधपुष्पेप्रक्षिप्यविप्रकरे दक्षिणाग्रपवित्रंदत्वायाहिव्याइतिपठित्वा अमुकगोत्रपितरमुकशर्मन्नेषतेघर्घःस्वधेतिद्विजकरपवित्रोपरिज लंदत्वा द्विजत्रयपक्षेप्रथमद्विजकरेजलंप्रथमंदत्वाउनरुदेवपवित्रंद्वितीयविप्रकरेदत्वापूर्ववदुदकंजल द्वितीयभागंदत्वापुनरुक्ततीयविप्रकरेप्येवंशेषजलंदद्यात् यतःएकदेवतातंत्रंधेनवोवत्सोब्राह्मणाःताच

पितरस्तथा ४४ नांदीमुखोसवेदानेद्वादशादित्यतोऽपि च ऋग्भिमुखतः कुर्याद्विप्रपादाभिषेचनं ४५ विप्रपादाभिषेकेनुकृ तप्रियंश्वमुखोभवेत् दिवारात्रौणिकर्वासिनित्यश्राद्धं विधीयते ४६ रजस्वलायांभार्यायांमृताहंयः परित्यजेत् सवैनरकमा प्नोतिहंतिवाप्तिरस्तथा ४७ पिंडतोज्ञातिनोवापिमूखोपोषितएववा मृताहंस्वमतिक्रम्यचोदकोकोटिजन्मसु ४८ पितृक्षयाहेसंप्राप्तेयः कुर्यात्तिलतर्पणं आसुरंतर्पणंह्येयंततोयंसाधरंभवेत् ४९ अपोशनंकरेकृत्वाआशीर्वादंकरो

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

स्त्रियः अभोज्यतद्भवेदन्नंशुक्लाचांशायणंचरेत्॥५०॥आपोशानंकरोविप्रः संकल्प्यंयस्तमाचरेत्॥नष्टंभवतिनश्राद्धंपित्रो
र्णांनोपतिष्ठति॥५१॥रमौयस्तपरिंकृत्वाद्विस्यतोयंनयेवचनज्जन्योंगुष्टमध्येतुनज्जलंरुधिरंभवेत्॥५२॥आगोधुमंतुयत्राद्धं
माषमुद्दिश्यनिर्वपेत्॥तिलपक्वेनरहितंतच्छ्राद्धंनिष्फलंभवेत्॥५३॥माषान्नंपायसंदद्यात्राद्धेगव्यंविशेषतः॥आचंद्रार्कंभवेत्त
प्तिर्नोजिनेपिंडदानयोः॥५४॥नैकंकाले द्वयंस्नानंस्नानेनैकद्वयंतथा॥नैकंपाके द्वयंश्राद्धंनहिश्राद्धंभोजनद्वयं॥५५॥सत्सत्सत्र

ताहस्तेकृतसात्रंप्रतिपाद्यमितिभाष्यवचनंत्राद्धृत्याहेयंनहेमंत्रवृत्तिरितिकात्यायनोक्तेः पात्रंदेवतासंबंधेन
ब्राह्मणसंबंधेनाप्यवोधइति यत्पुनरेकद्रव्येकमावृत्तौसकृन्मंत्रवचनंश्रुतंतावतिकात्यायनोक्तिस्तत्सर्वदेशप्र
तिपत्तात्रिःकरेणशिरःप्रदक्षिणपरिहरतीतिवचनात् अत्रद्रव्यस्यैकदेशेप्रतिपत्तेः प्रतिब्राह्मणंयावत् प्रति
पाद्यतेतावन्मंत्राभिधानेनाभिनंत्र्यंहविर्ग्रहणवन्मधुपर्कादिवा ततः पात्रेतन्नीनिधायतत्रपवित्रंधारयि
त्वाद्विजवामभागेतूष्णीधेयं भाष्यमतादपिप्रथमशब्दानुपपत्तेः संस्त्रवस्येपात्रावचनन्यूनकरणंयाचनः
पवित्रेस्थानमतीतिन्यूनतासमाचारात् ततोगंधादिनावेदनंकृत्वाद्विगुणसजलकुशपवित्रत्रयंगृहीत्वा मुकुरो
त्रपितरस्तृप्यन्त्मिंस्तानिगंधपुष्पधूपदीपतांबूलयज्ञोपवीताच्छादनानितेस्वधेतिद्विजकरेदद्यात्ततो
द्विजाग्रंपतितकुशादीन्निरस्यपात्राणिसंन्निधायनिरूप्णेः गौरमृत्तिकयाप्तस्मनावांचनुस्वेचावेष्ट

नपंक्त्यन्नपिंडप्राणंतुदक्षिणां आवाहनंस्वागतंचार्घ्यंविनानाचपरिवेषणं॥५६॥विसर्जनंसोमनस्यमाशिषःप्रार्थनंतथा-
विप्रप्रदक्षिणंचैवस्वस्तिवाचनकंविना॥५७॥पित्र्यमन्यत्प्रकर्तव्यंप्राचीनावीतिनः सदासंकल्पंप्रथमंकृत्वादौत्रंनामततःपरं
॥५८॥पश्चाद्गोत्रंविजानीयाच्छ्राद्धस्यवचनंयथा प्राचीनावीतिनापित्र्यंसव्यंजानुनिपातिना दक्षिणास्तेनकर्तव्यमप्रदक्षि
णंतत्तिलैः॥५९॥यत्किंचिद्दीयतेश्राद्धेदेवतीर्थेनदेविके पित्र्यकेपित्रतीर्थेनसर्वत्रैषविधिःस्मृतः॥६०॥पित्र्यणमासनंदद्या

BHAU DAJI MEMORIAL
RD. 281
१५